

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАР
МИНИСТРЛІГІ**

**АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАУ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК
ОРТАЛЫҒЫ**

**"ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ӘСКЕРИ ДОКТРИНАЛАРЫ.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚОРҒАНЫС
ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗДІК МӘСЕЛЕЛЕРІ"
ОҚУ ҚҰРАЛЫ**

Алматы қ. - 2021 жыл

Оқу құралы Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігінің мәні мен мазмұнын қысқаша ашып көрсетеді, еліміз тәуелсіздік алған сәттен бастап қазіргі уақытқа дейін оны қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын талдайды. Сондай-ақ, Қазақстанның әскери доктриналарының талаптарын іске асыруды талдауға назар аударылды, өйткені бес доктринаның әрқайсысы қорғаныс және әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы өзекті мәселелерді шешу үшін еліміздің дамуының белгілі бір кезеңінде қабылданды.

Оқу құралы, тыңдаушы қорғаныс пен әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету ісінде біліктілігін кеңейту мақсатында, сондай-ақ қазіргі кезеңдегі әскери қауіпсіздік мәселелеріне қызығушылық танытқандарға ұсынылады.

Оқу құралы орталық директоры Е. Н.Мельниковтың жалпы басшылығымен әзірленді, Орталықтың ғылыми-әдістемелік кеңесімен қаралды және мақұлданды (11.11.2021 жылғы № 21 шешім), әдістемелік материал ретінде қолдануға ұсынылды.

Оқу құралын құрастырушы құрам:

Мельников Е. Н. – жалпы басшылық жүргізді;

Буранбаев М. Р.- әзірледі;

Нусипжанова А. У. – техникалық безендірді;

Айнабекова М. Б. – мемлекеттік тілге аударды.

Аталған оқу құралына барлық құқықтар ҚР ТЖМ Азаматтық қорғау республикалық оқу-әдістемелік орталығына тиесілі.

Материалдарды қайта басып шығару иесінің жазбаша рұқсатымен ғана мүмкін болады.

МАЗМҰНЫ

I. Кіріспе.....	4
II. «Доктрина» және «Әскери доктрина» ұғымдарының негізгі мағыналары.....	5
III. Қазақстан Республикасының бірінші Әскери доктринасы	9
IV. Қазақстанның екінші Әскери доктринасы.....	12
V. Тәуелсіз Қазақстан тарихындағы үшінші Әскери доктрина.....	16
VI. Елдің қорғаныс қабілетін нығайту жолындағы Қазақстан Республикасының төртінші Әскери доктринасы.....	21
VII. Қазақстан Республикасының бесінші Әскери доктринасы.....	24
VIII. Қорытынды.....	29
IX. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	36

СОДЕРЖАНИЕ

I. Введение.....	39
II. Основные значения понятий «Доктрина» и «Военная Доктрина».....	40
III. Первая Военная доктрина РК.....	44
IV. Вторая Военная доктрина Казахстана.....	47
V. Третья Военная доктрина в истории независимого Казахстана.....	51
VI. Четвертая Военная доктрина Республики Казахстан на пути укрепления обороноспособности страны.....	57
VII. Пятая Военная доктрина Республики Казахстан.....	60
VIII. Заключение.....	65
IX. Список использованных источников.....	72

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘСКЕРИ ДОКТРИНАЛАРЫ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚОРҒАНЫС ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗДІК МӘСЕЛЕЛЕРІ»

1. Кіріспе

Әр түрлі мемлекеттердің халықаралық аренадағы өзара іс-қимылының негізгі заңдылықтарын зерттеу олардың саяси, экономикалық және басқа мақсаттарға жету мүдделері үшін әскери күшті қоспағанда, олардың қолындағы барлық құралдарды пайдаланатынын көрсетеді. Осының салдарынан ұлттық мүдделерді әскери құралдармен қорғау, елдің әскери қауіпсіздігі кез келген мемлекет басшылығының қызметінде басым мәселелердің бірі болып табылады. Сондықтан еліміздің тәуелсіздік жылдарында жинақталған тәжірибені жан-жақты зерттеу, еліміздің әскери қауіпсіздігін нығайтудың негізгі кезеңдерін, бағыттары мен жолдарын сипаттау қажеттілігі туындайды.

Талдау көрсеткендей, қазіргі заманғы жағдайларда жаһандық және өңірлік деңгейдегі әскери-саяси ахуал XX ғасырдың аяғындағы жағдайға карағанда неғұрлым тұрақты және болжамды бола түсуде.

Әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі мақсаттар, міндеттер, негізгі бағыттар мен шаралар Қазақстан Республикасының әскери доктриналарында қысқаша көрсетілген. Біздің елімізде қабылданған барлық бес әскери доктрина белгілі бір уақытша кезеңде әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігін және әскери құрылысты жүзеге асыру, мемлекеттің әскери ұйымын, Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарды Қазақстан үшін неғұрлым өзекті әскери қатерлерге қарсы іс-қимыл жасауға даярлау алгоритмін айқындайды.

Қазақстан Республикасының Әскери доктринасы мемлекеттің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, соғыстар мен қарулы жанжалдардың алдын алуға, әскери ұйымды дамытуға, Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарды қолдануға көзқарастар жүйесін білдіреді.

Әскери доктрина Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласында мемлекеттік саясатты жүргізудің мақсаттарын, негізге алынатын қағидаттары мен нысандарын айқындайды.

Список использованных источников:

1. Конституция Республики Казахстан.
2. Закон Республики Казахстан «Об обороне и Вооруженных Силах Республики Казахстан» № 127 от 16 июня 1997 года.
3. Закон Республики Казахстан «О гражданской защите» № 188 от 11 апреля 2014 года.
4. Закон Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам мобилизационной подготовки и мобилизации» № 332 от 25 мая 2020 года.
5. Закон Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам военного положения» № 344 от 10 июня 2020 года.
6. Указ Президента Республики Казахстан № 554 от 29 сентября 2017 года «Об утверждении Военной Доктрины Республики Казахстан».
7. Указ Президента Республики Казахстана «Об утверждении Стратегии национальной безопасности Республики Казахстан на 2021-2025 годы».
8. Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана от 1 сентября 2021 года.
9. Концепции гражданской защиты Республики Казахстан на долгосрочную перспективу до 2030 года по линии гражданской обороны от 25 сентября 2020 года.
10. Концепция строительства и развития Вооруженных сил, дру-гих войск и воинских формирований от 25 сентября 2021 года.
11. Дубовцев Г.Ф. Военная безопасность Республики Казахстан: опыт, актуальные проблемы, основные направления обеспечения: Монография. – Астана: КИСИ при Президенте РК.

Әскери доктрина әскери теорияның ережелеріне, орта мерзімді перспективада әлемдегі және өңірдегі әскери-саяси жағдайдың дамуын кешенді бағалауға және стратегиялық болжауға негізделеді.

Әскери доктринаның құқықтық негізін Қазақстан Республикасының Конституциясы, заңдары, Қазақстан Республикасы Президентінің жарлықтары, Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілері, сондай-ақ Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттар құрайды.

Әскери доктрина қорғаныстық сипатқа ие, оның ережелері бейбітшілікке деген дәйекті бейілділікті ұлттық мүдделерді қорғауға және елдің әскери қауіпсіздігіне кепілдік беруге деген шешіммен үйлестіреді.

Әскери доктринада әскери қауіпсіздіктің қазіргі заманғы, оның ішінде асимметриялық қатерлерге қарсы іс-қимылды, кибертерроризмді, этноұлттық және діни экстремизмді, қаруды заңсыз таратуды қоса алғанда, халықаралық терроризмге қарсы күресті қамтамасыз етуді ескере отырып, Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарды дамытудың шарттары мен негізгі бағыттары нақтыланады.

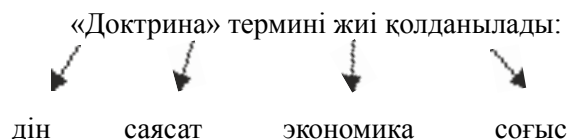
2. «Доктрина» және «Әскери доктрина» ұғымдарының негізгі мағыналары.

Күнделікті сөйлеуде адамдар көбінесе мағынасы тек болжанатын сөздерді қолданады. Солардың бірі – «доктрина» термині.

Доктрина - бұл ғылыми, философиялық, саяси, діни немесе құқықтық теория, көзқарастар жүйесі, теориялық немесе саяси принципті басшылыққа алады. Бұл сөз латын тілінен шыққан және «оқыту» немесе «ғылым» дегенді білдіреді.

"Доктрина" ұғымы адам өмірінің әртүрлі салаларында қолданылады. Қарапайым сөзбен айтқанда, доктрина-бұл ғылым, теория, оқыту немесе оқу. Көбінесе бұл терминмен бірге аудармада бірдей мағынаны білдіретін **"догма"** сөзі қолданылады. Бұл терминдердің айырмашылығы-догма-бұл аксиома, оны мағынасы туралы ойламай-ақ, сөзсіз орындау керек. Доктрина-бұл сөздің мағынасы, егер сіз идеяны ұнатсаңыз, қолданылатын жұмсақ ұғымды білдіреді. Мысалы, вегетарианшылар әркімнің өмір сүруге құқығы бар деп санай-

ды және жануарлардан алынатын тағамдарды жеуден бас тартады. Бірақ аштық жағдайында және өсімдік тамағын алу мүмкін болмаса, олар өмірін қолдау үшін ет жей алады. Яғни, доктрина-догмадан айырмашылығы, сөзбе-сөз ұстанбайтын нәрсе.

1. Шығыс елдерінің дінінде «доктрина» сөзі діни және философиялық ілімдерге арналған термин. Мысалы, бұл ұғым даосизмде, буддизмде және конфуцийде қолданылады. Еуропа елдерінде христиандық этика бар, оны ілім ретінде де қабылдауға болады.

Еуропа елдерінде христиандық доктрина - белгілі бір ережелерді ұстанатын адамның моральдық мінез-құлқы. Бұл ережелер христиандық өмір салты туралы ұғымды, діндарлардың Құдаймен және сыртқы әлеммен байланысын қамтиды. Мұндай ілімнің негізгі көзі-Иса Мәсіх, оның өмірі, уағыздары, дұғалары және адамзат үшін жасаған құрбандығы. Яғни, көктен түсіп, адамдар үшін азап шеккен, өлім жазасына кесілген және қайта тірілген құдай-мәсіхші өмірінің эталоны. Сонымен қатар, барлық сенушілер бұл ережелерді сақтамайды және өздері өмір сүрмейді, ораза ұстамайды және шіркеуге сирек барады. Доктрина христиан догмасынан айырмашылығы кейбір бостандықтарға мүмкіндік береді: құдай біртұтас, жан өлмейтін және осы діннің барлық өкілдері сенетін басқа да шындықтар.

2. Саясатта «доктрина» сөзінің мағынасы - ғылыми теориялар мен ілімдерге негізделген саяси білім мен стратегия жүйесі. Саясаттағы бұл ұғым саяси жоспарлау мен халыққа әсер ету тәсілінен басқа ештеңе емес. Саяси доктрина әртүрлі адамдарды белгілі бір идеологиямен бір топқа біріктіріп, біріктіруі керек. Доктриналар ел мен әлемнің сыртқы және ішкі саясатында қолданылады. Мысалы, оларсыз әртүрлі халықаралық одақтар құру мүмкін емес еді. Әлемдік сауда немесе ғарыш кеңістігін халықаралық игеру доктриналармен немесе тұжырымдамалармен бекітілген бірлескен қағидаттар мен біртұтас жүйесіз мүмкін емес.

ниях Президента Республики Казахстан народу Казахстана. Так 1 сентября 2021 года Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев в послании народу страны заявил о ситуации в Афганистане, общее нарастание глобальной напряженности ставит перед нами задачу перезагрузки оборонно-промышленного комплекса и военной доктрины. Укрепление обороноспособности, повышение оперативности реагирования на угрозы также должны стать приоритетами государственного значения. Мы должны готовиться к внешним шокам и наихудшему варианту развития событий.

В целях осуществления корректировки основных положений ежегодных Посланий Президента Республики Казахстан можно отметить следующее, что в рамках реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 02.09.2019 года и 25.09.2021 года Президентом Казахстана утверждена новая Концепция строительства и развития Вооруженных сил, других войск и воинских формирований.

Концепция была разработана Министерством обороны Республики Казахстан и была всесторонне рассмотрена аппаратом Совета безопасности РК, после чего одобрена на заседании Совета безопасности РК.

Концепция включает в себя основные принципы и подходы строительства и развития органов военной безопасности до 2030 года. Основные мероприятий Концепции направлены на повышение обороноспособности государства, обеспечение боеготовности Вооруженных сил, других войск и воинских формирований, в том числе на расширение возможностей при действиях в кризисных ситуациях.

В целом реализация данной Концепции призвана повысить обороноспособность государства и готовность к адекватному реагированию на современные угрозы военной безопасности и эффективному выполнению задач мирного времени.

В число базовых факторов национальной безопасности включено развитие общественного здравоохранения наряду с комплексной работой по обеспечению биологической безопасности.

Существенно скорректированы задачи экономической безопасности. Ее обеспечение зависит от перехода к модели роста, устойчивой к внешним шокам, стимулирующей производительность и повышение уровня технологической сложности, создающей постоянные высокопроизводительные рабочие места и условия для повышения доходов населения.

В частности, актуальными направлениями выступают продовольственная безопасность, стабильность финансовой системы, минимизация рисков в транспортно-транзитной сфере.

Также среди приоритетов – экологическая безопасность, включая не только защиту экосистем, но и управление природными ресурсами. Особое место здесь занимает водная безопасность страны.

Требуется системно усилить работу по предотвращению и минимизации последствий природных и техногенных катастроф.

В сфере информационной безопасности важная роль отводится противодействию растущим киберугрозам, защите персональных данных казахстанцев, информационной инфраструктуры, стратегических объектов и, в целом, повышению защищенности национального информационного пространства.

Обеспечение обороноспособности, продвижение национальных интересов на международной арене входят в число традиционных направлений национальной безопасности. Вместе с тем их содержание претерпело серьезные изменения, отражая новые региональные и глобальные вызовы, в том числе гибридные и асимметричные.

По каждому приоритетному направлению выработаны превентивные механизмы и конкретные меры по предотвращению угроз. Они будут реализованы через План действий по управлению рисками национальной безопасности, а также войдут в национальные проекты и другие документы системы государственного планирования, в том числе Военной доктрины Республики Казахстан.

Заключительной частью пятой Военной доктрины отмечено, что положения Военной доктрины конкретизируются в посла-

3. **Экономикада** - бұл халық шаруашылығының дұрыс дамуы және экономикалық мәселелерді шешу, экономикалық доктрина әзірленуде. Ол саяси мәселелермен тығыз байланысты және экономикалық қызметті жоспарлау, еңбек бөлінісі, одақтастар мен бәсекелестерді іздеу сияқты сұрақтарға жауап береді. Қоғамның қандай ресурстары мен мүмкіндіктері бар, мықты мемлекет құру үшін ел экономикасының күшті және әлсіз жақтарын зерттейді.

Осылайша, доктрина ұғымы ғылыми ілімдер мен теориялар арқылы әртүрлі адамдарды белгілі бір топтарға біріктіре алады. Доктринаны оқытпай қоғамды дамыту, мемлекет құру және адамдардың өзара іс-қимылы мүмкін емес.

4. **«Қорғаныс қауіпсіздігі»** - «әскери қауіпсіздікке» қарағанда кеңірек түсінік. Ол тек әскери ғана емес, сонымен бірге экономикалық, ақпараттық және басқа факторларды ескере отырып, бүкіл елдің немесе мемлекеттің күшімен қамтамасыз етіледі.

Доктриналық сұрақтар бір түрде немесе басқа түрде әртүрлі құжаттарда көрініс табады, мысалы:

- Конституция;
  - Ұлттық қауіпсіздік тұжырымдамасы;
  - Сыртқы саясат тұжырымдамасы;
  - бейбіт және соғыс уақытының әртүрлі заңнамалық құжаттары («Ұлттық қауіпсіздік туралы Заң», «Қорғаныс және Қарулы Күштер туралы Заң», «Әскери міндеттілік және әскери қызмет туралы Заң» және басқалар);
  - әскери және жалпы әскери құжаттарда.
- Доктриналық мәселелердің ішіндегі ең маңыздылары әскери (қорғаныс) доктринаның негіздерінде жинақталады, оның ішінде:
- қауіпсіздікке төнетін қатерлер және олардан туындайтын қорғаныс міндеттері;
  - әскери (қорғаныс) доктринасының саяси және құқықтық негіздері;
  - әскери (қорғаныс) доктринаның әскери-стратегиялық негіздері;
  - әскери (қорғаныс) доктринаның әскери-экономикалық және әскери-техникалық негіздері.

Мемлекетте қабылданған ресми көзқарастар жүйесі ретінде кез келген мемлекетте әскери доктриналар бар, бірақ олар басқаша аталады, мысалы:

Ресейде, Белоруссияда, Қазақстанда — «Әскери доктрина»;
АҚШ-та — «Ұлттық қауіпсіздік стратегиясы және «НАТО-ның стратегиялық тұжырымдамасы»;

ҚХР-да, Өзбекстан Республикасында «Қорғаныс доктринасы».

Таяу шет елдерде әскери доктриналарды қабылдау жөніндегі салыстырмалы кесте

1.	Мемлекеттің аты	Ресей Федерациясы	Өзбекстан Республикасы	Қырғызстан Республикасы
2.	Қабылданған Әскери доктриналардың саны	4	2	3
3.	Әскери доктриналарды бекітуді анықтайтын нормативтік құқықтық актілер	<p>1. РФ Президентінің № 1833 Жарлығы 2.11 1993 ж.</p> <p>2. РФ Президентінің №706 Жарлығы 21. 04. 2000 ж.</p> <p>3. РФ Президентінің тен №146 Жарлығы. 5.02. 2010 ж.</p> <p>4. РФ Президентінің №2976 Жарлығы. 26. 12. 2014 ж.</p>	<p>1. Олий Мәжілісінің қаулысы РҰ №105-1 30.08.1995 ж.</p> <p>2. ӨР Заңы 9.01.2018 ж. № 458.</p>	<p>1. Қырғызстанның алғашқы құжаты 1994 жылы қабылданған әскери-қорғаныс тұжырымдамасы болды.</p> <p>2. ҚР Қауіпсіздік Кеңесінің 23.03.2002 ж. шешімі.</p> <p>3. ҚР Президентінің 15.07.2013 ж. № 165 Жарлығы</p>

Әскери доктрина-мемлекеттің қорғаныс саласындағы саясаты туралы декларация. Бұл әскери құрылыстың бағытын, мемлекет пен қарулы күштердің соғысқа дайындығын, оны жүргізу тәсілдері мен нысандарын белгілейтін ресми көзқарастар мен ережелер жүйесі. Әскери доктринаның негізгі ережелері саясат пен әлеуметтік жүйеге,

ния, материальных и культурных ценностей от опасностей, возникающих при военных конфликтах и чрезвычайных ситуациях различного характера.

Разработка концепции в области гражданской обороны позволит:

а) сформировать отвечающую современным требованиям нормативно-правовую, нормативно-техническую и методическую базу в области гражданской обороны;

б) сформировать единую систему требований к мероприятиям по гражданской обороне и правил их проведения;

в) оптимизировать с учетом современных угроз систему мероприятий по защите населения, материальных и культурных ценностей от опасностей, возникающих при военных конфликтах и чрезвычайных ситуациях;

г) сформировать новые подходы к организации и ведению гражданской обороны на основе передовых технологий защиты населения, материальных и культурных ценностей от опасностей, возникающих при военных конфликтах и чрезвычайных ситуациях;

д) обеспечить дифференцированный подход к защите населения, материальных и культурных ценностей на определенных (особых) территориях от опасностей, возникающих при военных конфликтах и чрезвычайных ситуациях, обеспечивающий необходимый уровень защищенности.

В заключении можно особо отметить, что 21 июня 2021 года Президент Республики Казахстана подписал Указ «Об утверждении Стратегии национальной безопасности Республики Казахстан на 2021-2025 годы».

Стратегия национальной безопасности, ранее рассмотренная и одобренная на заседании Совета Безопасности под председательством первого президента – Елбасы Нурсултана Назарбаева, содержит концептуально обновленные подходы к защите национальных интересов страны и определены основные приоритеты укрепления национальной безопасности.

Во главу угла поставлена безопасность граждан, общества и государства. Стратегия акцентирует внимание на обеспечении безопасности в сфере человеческого капитала – в первую очередь, сохранении и преумножении интеллектуального потенциала нации.

«О гражданской защите» подготовка государства по Гражданской обороне осуществляется заблаговременно в мирное время с учетом развития вооружения, военной техники и средства защиты населения и объектов. А в пункте 7 сказано, что ведение Гражданской обороны на территории Республики Казахстан или в отдельных ее местностях в исключительных случаях начинается фактическое начало военных конфликтов или введение военного положения на территории Республики Казахстан или в отдельных ее местностях по распоряжению Премьер-Министра Республики Казахстан.

В Законе Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам военного положения» от 10 июня 2020 года в 10 статье указано, что Правительство Республики Казахстан в период военного положения руководит гражданской обороной, устанавливает задания местным исполнительным органам по обеспечению мероприятий Гражданской обороны, а также оперативного оборудования территории в интересах обороны Республики Казахстан.

Развитие системы гражданской обороны, является одной из важнейших проблем для государства. Одним из первоочередных задач Гражданской обороны при объявлении мобилизации, введение военного положения и военное время является введение Плана Гражданской обороны.

В соответствии с Законом Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам мобилизационной подготовки и мобилизации» от 25 мая 2020 года План Гражданской обороны является составной частью Плана обороны Республики Казахстан и определяет объем, организацию, порядок, способы и сроки выполнения мероприятий Гражданской обороны в мирное и военное время.

В рамках формирования разделов Концепции гражданской защиты Республики Казахстан на долгосрочную перспективу до 2030 года МЧС Республики Казахстан рассматривает развития системы Гражданской обороны. Целью Концепции гражданской защиты Республики Казахстан в области Гражданской обороны должно явиться обеспечение необходимого уровня защищенности населе-

өндіргіш күштердің даму деңгейіне, жаңа ғылыми жетістіктерге және күтілетін соғыстың сипатына байланысты қалыптасады және өзгереді.

Бұрынғы КСРО-да 1936 жылы қабылданған алғашқы әскери доктринаның авторы КСРО Маршалы М.Тухак болды. 1987 жылы қабылданған соңғы кеңестік әскери доктрина айқын қорғаныс сипатына ие болды.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 36-бабына сәйкес Қазақстан Республикасын қорғау оның әрбір азаматының қасиетті парызы және міндеті болып табылады.

"Қазақстан Республикасының қорғанысы және Қарулы Күштері туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 4-бабының 2-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасы Әскери доктринасының негізгі ережелерін әзірлеу қорғаныс саласындағы мемлекеттік реттеу болып табылады.

Қазақстан Республикасының Әскери доктринасын бекіту тәртібі Қазақстан Республикасы Президентінің қорғаныс саласындағы өкілеттігіне сәйкес жоғарыда көрсетілген Заңның 5-бабының 2-тармағында айқындалған.

3. Қазақстан Республикасының бірінші Әскери доктринасы

Қазақстан тәуелсіздік алғанға дейін Кеңес Одағының басқа республикалары сияқты өзінің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету проблемасымен тікелей бетпе-бет келген жоқ. Ол орталықтандырылған қорғаныс тапсырыстарын орындады, өз аумағында орналасқан әскери құрылымдардың күнделікті қызметін қамтамасыз етуге қатысты. Осы және басқа да міндеттерді орындау үшін Қазақстан Компартиясы ОК мен Министрлер Кеңесінің аппараттарында тиісті бөлімдер жұмыс істеді, бірақ тұтастай алғанда республика басшылығының әскери қауіпсіздікті ұйымдастыру мен қамтамасыз етуде жеткілікті басқарушылық тәжірибесі болмады.

Өзінің мемлекеттік тәуелсіздігін жариялай отырып, Қазақстан әскери қауіпсіздікті қамтамасыз етудің толыққанды жүйесін құру қажеттілігіне тап болды, оның негізін мемлекеттің әскери ұйымы құрауы тиіс еді.

Қазақстан Республикасының Қорғаныс министрлігі Президент

және Министрлер Кабинеті Аппаратының қорғаныс бөлімімен бірлесіп, халықаралық тәжірибені зерделеу негізінде Қарулы Күштер құрылысының нормативтік-құқықтық базасын әзірлеу және елдің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету кезектілігін айқындады. Халықаралық жағдайдың күрт өзгеруі жағдайында әскери стратегияның, әскери құрылыстың және тәуелсіз демократиялық мемлекет құрылысының негізгі бағыттары мен мазмұнын анықтау үшін.

Әскери доктринаны дайындау бірінші кезектегі жұмыс ретінде айқындалды 1993 жылғы 11 ақпанда Қазақстан Республикасы Президентінің № 1094 қаулысымен Қазақстан Республикасы тарихындағы және Орталық Азия елдері арасындағы алғашқы әскери доктрина қабылданды.

Әскери доктринада Қазақстан соғыс және бейбітшілік, өзінің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелеріне жаңа көзқарастардың қажеттігінен туындайтыны атап өтілді. Ол соғыстың тікелей қатерін кері қайтаруға болатындығын атап өтті, бірақ әскери қауіп әлі де бар. Сондықтан елдің қорғаныс қабілетін қолдау мемлекеттің және бүкіл халықтың маңызды міндеті болып табылады.

Әскери доктрина мемлекеттің әскери саясатының құрамдас бөлігі ретінде, бір жағынан, соғысты болдырмау шараларын көздесе, екінші жағынан Қазақстан Республикасының егемендігін, тәуелсіздігі мен аумақтық тұтастығын қорғау тәсілдерін айқындады.

Осы Әскери доктринада Қазақстан, егер өзі немесе оның одақтастары Қарулы агрессияның объектісі болмаса, қандай да бір мемлекетке қарсы алғашқы әскери іс-қимылды ешқашан және ешқандай жағдайда бастамайды деген ереже көрініс тапты. Сонымен қатар, доктринада Қазақстан ешкімге қауіп төндірмейді, барлық мемлекеттермен қауіпсіздік мүдделерін өзара есепке алу негізінде қатынастар орнатуға дайын, әскери артықшылыққа ұмтылмайды және ядролық және әдеттегі қарулы күштерді қысқартуды тарихи маңызы бар міндет ретінде қарастырады. Сондай-ақ, Қазақстан әрбір мемлекеттің, ұлттың халықаралық өмірдің барлық мәселелерін шешуге қатысуға тең құқығын мойындайтыны; күш саясатына және қару жарысына қарсы шыққаны атап өтілді.

Қазақстан Республикасының Алғашқы әскери доктринасы соғысты болдырмау, қорғаныс жеткіліктілігі, ТМД елдерінің өзара көмек

ности Республики Казахстан на 2012–2016 годы и новая, четвертая по счету, военная доктрина.

Целенаправленная деятельность по реализации требований военной доктрины позволила выполнить в период с 2011-го по 2017 год значительный объем задач по комплексному развитию военной организации государства и укреплению его военной безопасности.

Но жизнь не стоит на месте. Значительное осложнение военно-политической обстановки в мире после «арабской весны» в Северной Африке и на Ближнем Востоке, событий на Украине потребовало корректировки политики Казахстана в области обеспечения военной безопасности.

В новой военной доктрине Республики Казахстан, пятой по счету, утвержденной 29 сентября 2017 года, с учетом характера военных угроз, особенностей современных военных конфликтов, были сформулированы задачи и направления деятельности в военно-политической, военно-стратегической и военно-экономической сферах обеспечения военной безопасности и обороны.

Принятие каждой военной доктрины было связано с изменениями, которые происходили в военно-политической обстановке в мире и регионе и затрагивали национальные интересы Казахстана, с возникновением новых военных угроз для нашей страны, для противодействия которым необходимо было осуществлять преобразования в военной организации государства, в Вооруженных силах, других войсках и воинских формированиях Республики Казахстан

Все пять военных доктрин, принятых в нашей стране, определяют механизм обеспечения военной безопасности на определенном временном этапе и алгоритм осуществления военного строительства, подготовки военной организации государства, Вооруженных сил, других войск и воинских формирований к противодействию наиболее актуальным для Казахстана военным угрозам.

Одним из основных задач обеспечения обороны и военной безопасности Республики Казахстан на современном этапе является выполнение мероприятий гражданской защиты в мирное и военное время.

Согласно пункта 6 статьи 19 Закона Республики Казахстан

Несмотря на отсутствие опыта военного строительства, объективные трудности переходного периода, в короткие сроки были заложены основы системы обеспечения военной безопасности и создана военная организация государства, в том числе один из важнейших его атрибутов – Вооруженные силы. Организована охрана и защита Государственной границы. Приняты меры по поддержанию войск в постоянной боевой готовности. Разработана нормативно-правовая база обеспечения военной безопасности и осуществления военного строительства, включая первую военную доктрину Казахстана и ряд законов по военным вопросам.

Утверждение в 2000 году второй военной доктрины, а также Концепции военной реформы и Государственной программы военного строительства в Республике Казахстан на период до 2005 года дало импульс реализации качественно нового этапа в обеспечении военной безопасности страны – осуществлению военной реформы.

Изменения военно-политической обстановки в мире и регионе в течение первого десятилетия XXI века, политическая нестабильность в странах Центрально-азиатского региона потребовали дальнейшей корректировки стратегии национальной безопасности и основ военной политики нашего государства.

В марте 2007 года была принята третья военная доктрина Республики Казахстан. Этим документом был определен комплекс взаимоувязанных мер военно-политического, военного и военно-технического характера, направленных на развитие Вооруженных сил, других войск и воинских формирований Республики Казахстан, а также обеспечение их готовности к нейтрализации угроз военной безопасности и выполнению задач в конфликтах низкой и средней интенсивности. В соответствии с требованиями военной доктрины 2007 года была осуществлена корректировка основных направлений военного строительства.

В связи с кардинальными изменениями военно-политической обстановки в ходе так называемой «арабской весны» в начале второго десятилетия XXI века, а также с возникновением новых угроз региональной и национальной безопасности, в том числе асимметричных, были приняты новая Стратегия национальной безопас-

одағы қағидаттарын негізге алды. Мәселен, 1991 жылғы 21 желтоқсандағы Алматы кездесуінде он бір республиканың басшылары Беловеж тоғайында КСРО-ны тарату және Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығын (ТМД) құру туралы қабылданған шешімді растады. Қалыптасқан жағдайда Қазақстан басшылығына түрлі салаларда бір мезгілде туындаған проблемалар кешенін, оның ішінде ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін жедел шешу қажет болды.

Сонымен қатар, доктринаның негізгі ережелері мемлекеттің сыртқы саяси және әскери қызметінде кеңінен қолданылды.

Қазақстан Әскери доктринаны қабылдаған Орталық Азиядағы бірінші мемлекет болғанын ескере отырып, әскери доктрина соғысты болдырмау шараларын да, Республиканың егемендігі мен аумақтық тұтастығын қорғау тәсілдерін де көздеді.

1993 жылғы Әскери доктрина Қазақстан армиясының қалыптасуы мен қалыптасуында оң рөл атқарды, бірақ сонымен бірге 90-жылдардың аяғында көптеген ережелер өзектілігін жоғалтты. Қазақстанда көптеген өзгерістер болды. Қазақстанның жаңа Конституциясы қабылданды, Қазақстанның 2030 жылға дейінгі Даму стратегиясы және орта мерзімді кезеңге арналған Ұлттық қауіпсіздік стратегиясы бекітілді, онда әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы басым бағыттар айқындалды.

Әлемде түбегейлі өзгерістер болды. Қазақстан шекарасына жақын жерде пайда болған ықтимал қатерлер, экстремистер мен халықаралық террористердің Қарулы құралымдарының ел аумағына ену ықтималдығы Қазақстанның әскери саясатын, әскери стратегиясын, әскери ұйымын өзгерген жағдайларға бейімдеу қажеттігін туғызды.

Қорытындылай келе, әскери саясаттың негізгі мазмұны, бастапқы кезеңдегі әскери құрылыстың бағыттары 1993 жылы қабылданған Әскери доктринада анықталғанын атап өтуге болады. Сол жағдайларда доктрина егемен мемлекеттің қалыптасу кезеңінде әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесін қалыптастыруға бағдарланған болатын. Басқа заңнамалық және нормативтік құқықтық актілермен қатар, ол мемлекеттің әскери ұйымы мен оның Қарулы күштерінің қалыптасу кезеңінде елдің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз етуде оң рөл атқарды.

4. Қазақстанның екінші Әскери доктринасы.

1990-шы жылдардың соңына қарай әлемде және Орталық Азия өңірінде болған жаһандық өзгерістер өзінде бір-біріне қайшы келетін үрдістерді алып жүрді. Ірі ауқымды соғыстар қауіпін төмендеуі жаңа тәуекелдер мен қауіптердің пайда болуымен қатар жүрді, олардың ішінде ең үлкен қауіп жергілікті әскери қақтығыстардың туындау ықтималдығының артуы болды. Бұл аумақтық, ұлттық, этникалық, діни және басқа да қайшылықтардың шиеленісуіне байланысты болды.

Терроризм мен экстремизмнің таралу қаупі, сондай-ақ олармен тығыз байланысты есірткі бизнесі және қаруды заңсыз сату ерекше өзектілікке ие болды. Алайда, өңірде болған өзгерістер Қазақстанның қауіпсіз дамуы үшін кепілдіктерді қамтамасыз етпеді. Аймақтағы жағдайды тұрақсыздандыратын және ұлттық қауіпсіздікке қауіп төндіретін жаңа факторлар пайда болды. Уақыт әскери саясатты қайта қарауды, әскери қауіпсіздікті қамтамасыз етудің өзгерген талаптары бойынша біздің әскери ұйымымызды жаңғыртуды талап етті.

1999 жылдың жазында мемлекеттің жаңа Әскери доктринасын әзірлеу үшін жұмыс тобы құрылды. Әзірлеушілер басты мәселені – елдегі экономикалық жағдайды ескере отырып, әскери қажеттіліктердің басымдықтарын нақты және негізделген түрде шешуге мәжбүр болды. Бұдан басқа, әзірлеу Қауіпсіздік Кеңесі Хатшылығының басшылығымен жүзеге асырылған Ұлттық қауіпсіздік стратегиясының әскери бөліміне ұсыныстар дайындау қажет болды. Мемлекеттің әскери ұйымына қатаң түгендеу жүргізілді: міндеттері мен құрылымы, оның жай-күйі мен жауынгерлік әзірлігі, материалдық-техникалық және қаржылық қамтамасыз ету.

1999 жылғы желтоқсанда Қауіпсіздік Кеңесінің отырысында Қазақстан Республикасының 1999-2005 жылдарға арналған Ұлттық қауіпсіздік стратегиясы қаралды. Онда өңірдегі өзгерген жағдайға талдау жасалды, сыртқы және ішкі қауіптер айқындалды, елдің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы басым бағыттар белгіленді, республиканың Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын өзгерген жағдайға бейімдеу бойынша міндет қойылды. Бұл құжатты қабылдау Қазақстанның әскери саясатын одан әрі

жение о «гибридных» методах борьбы, а также выделяется такое понятие как «территориальная оборона».

Кроме того, в новой пятой военной доктрине решено отказаться от деления военной угрозы на внешнюю и внутреннюю, поскольку, в современных условиях невозможно провести грань между ними.

Введение в военную доктрину понятий гибридной борьбы, кибербезопасности и информационной безопасности само по себе показывает, что наше государство оперативно реагирует на современные вызовы. В целом главной особенностью наших военных доктрин является то, что стратегический документ преследует исключительно оборонительную цель.

Оборона всегда была, есть и будет одной из важнейших составляющих независимости нашей Родины.

Реализация положений Военной доктрины будет осуществляться в рамках документов Системы государственного планирования в пределах выделяемых бюджетных средств.

При этом в случаях изменения военно-политической обстановки в мире и регионе, характера военных конфликтов и содержания вооруженной борьбы допускается уточнение и дополнение положений этого документа.

Положения Военной доктрины конкретизируются в посланиях Президента Республики Казахстан народу Казахстана и корректируются в системе государственного и военного планирования Республики Казахстан.

8. Заключение

За годы независимости Казахстана руководством страны был осуществлен комплекс мер в области внешней и внутренней политики, а также военного строительства, позволивший обеспечить военную безопасность нашего государства.

В период становления Республики Казахстан, ее политической системы и перестройки экономики в числе важнейших задач было создание надежной системы военной безопасности, обеспечивающей защиту суверенитета и территориальной целостности страны.

форматах нельзя игнорировать тот факт, что одной из ключевых целей западных стран в регионе Центральной Азии является установление контроля над месторождениями энергоресурсов, а также маршрутами их транспортировки. Поскольку реализации этой цели в полном объеме препятствуют интеграционные процессы в рамках ОДКБ и ШОС, то попытки противодействия стратегическому партнерству стран – членов этих организаций будут осуществляться постоянно в открытой или завуалированной форме.

Не менее важно при этом учитывать взаимные интересы с соседями, а также с другими государствами, в первую очередь с членами ОДКБ и ШОС.

Современные реалии таковы, что военное сотрудничество в рамках коалиционного военного строительства с государствами – участниками ОДКБ является наиболее эффективным инструментом обеспечения национальной безопасности Казахстана и коллективной безопасности в нашем регионе.

Расширение участия Республики Казахстан в миротворческой деятельности не только содействует обеспечению военно-политической стабильности в мире, но и является важным фактором укрепления национальной безопасности. В военной доктрине определен перечень мер, которые необходимо предпринять для активизации нашего участия в миротворческой деятельности.

Поскольку с 1 января 2017 года Казахстан является непостоянным членом Совета Безопасности ООН, необходимо использовать все открывающиеся в связи с этим возможности в сфере миротворческой деятельности.

Наша страна в своей миротворческой деятельности придерживается принципиальной позиции о необходимости консолидации коллективных усилий в соответствии с решениями Совета Безопасности ООН и общепризнанными нормами международного права для обеспечения региональной и международной безопасности.

Завершая можно сказать, что Военные доктрины 1993 года, 2000-го, 2007-го и в 2011 года носили сугубо оборонительный характер и были рассчитаны на среднесрочный период.

То в пятой Военной доктрине имеется ряд новшеств, среди новшеств в этой доктрине эксперты самым важным считают поло-

түзету үшін шешуші рөл атқарды. Ұлттық қауіпсіздік стратегиясының қабылдануы Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігін нығайтудағы жаңа кезеңнің және қорғаныс саласындағы саясаттың түбегейлі өзгеруінің бастапқы нүктесі болды. Бұл бағыттағы келесі маңызды қадам Қазақстан Республикасының жаңа Әскери доктринасын қабылдау болды.

Жаңа Әскери доктрина 2000 жылғы 2 ақпанда Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік Кеңесінің отырысында қаралды, ал 2000 жылғы 10 ақпанда Қазақстан Республикасы Президентінің № 334 Жарлығымен Қазақстан Республикасының екінші әскери доктринасы қабылданды. Егемен Қазақстанның алғашқы әскери доктринасы қабылданған сәттен бастап жеті жыл ішінде әлемдегі және Орталық Азия өңіріндегі жағдай түбегейлі өзгерді. Бұл өзгерістер саяси және әскери аспектілерге әсер етті. Екінші әскери доктринаны әзірлеу және қабылдау қажеттілігі келесі жағдайларға байланысты болды.

Біріншіден, әскери құрылыс мәселелерінде өткен ғасырдың соңғы жылдарында болған соғыс қимылдарының құралдарында, әдістерінде және сипатында қарқынды өзгерістерді қарастыру қажет болды. Әскери саладағы жаңа тенденциялардың көрнекі көрінісі НАТО-ның Балқандағы әрекеттері болды. Қазіргі соғыстардың тәжірибесін талдау әскери өнерде ақпараттық ықпал ету құралдарын қолдануға, ұрысты автоматтандырылған басқаруға, авиациялық соққыларға және қарудың жаңа түрлеріне басымдық берілетінін көрсетті. Қысқа уақыт ішінде жауға барынша экономикалық зиян келтіруге деген ұмтылыс әскери және азаматтық нысандарды бірдей дәрежеде осал етеді. Бұл өзгерістерді Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін реформалау кезінде көздеу қажет болды.

Екіншіден, әлемде болған геосаяси сипаттағы жаһандық өзгерістерді ескеру өте маңызды болды. Бір жағынан, екі негізгі әскери-саяси блоктың қарама-қайшылығының аяқталуымен дүниежүзілік соғыстың айқын қаупі жойылды. Екінші жағынан, керісінше, бүкіл әлемде жергілікті қақтығыстар санының өсуі байқалды. Қарулы қақтығыстардың Қазақстан Республикасының шекарасына тікелей жақын жерде жиі орын алуы ерекше қауіп тудырды. Жаңа ғасырдың алғашқы онжылдығы қақтығыстар үшін одан да "бай" болады деп айтуға негіз болды. Сондықтан, жаңа жағдайларда Қарулы Күштердің бітімгершілік функциясы маңызды бола бастады.

Терроризм мен экстремизмнің таралуы, сондай-ақ есірткі бизнесі және қаруды заңсыз сату сияқты құбылыстар барлық елдерге қауіп төндіретін жаһандық проблемалар деңгейіне көтерілді. Әлемдік қоғамдастықтың жаппай қырып-жою қаруын таратпау жөніндегі күш-жігеріне қарамастан, әлемде Қазақстан шекарасына жақын жерде алыс іс-қимыл радиусын жеткізу құралдары бар жаңа ядролық мемлекеттер пайда болды.

Үшіншіден, мемлекеттің әскери ұйымын жаңа нарықтық жағдайларға бейімдеу міндеті тұрды. Алдыңғы алғашқы әскери доктрина өтпелі кезеңде, басқарудың жаңа экономикалық жағдайлары әлі дамымаған кезде пайда болды. Сонымен бірге нарықтық қатынастарға кіру елдің әскери ұйымына жұмылдыру дайындығын жүргізу, жұмылдыру резервтерін құру, стратегиялық өрістетуді жүргізу және т. б. көптеген күрделі мәселелерді қойды. Сонымен қатар, қиын экономикалық жағдайда мемлекеттің әскери қажеттіліктерін қаржыландырудың созылмалы жетіспеушілігін жеңу, әскери реформаны экономикалық қамтамасыз етудің жаңа тәсілдерін жасау өте маңызды болды. Аталған сәттер екінші әскери доктринаны әзірлеу кезінде Қазақстан тарапынан ескерілді. Сонымен қатар, бірқатар шет елдердегі әскери құрылыс тәжірибесі мұқият жинақталған және қолданылған.

Екінші әскери доктрина Қазақстан Республикасының 1999-2005 жылдарға арналған Ұлттық қауіпсіздік стратегиясының құрамдас бөлігі болды, онда алғаш рет Қарулы Күштерді дамыту қажеттілігі нақты әскери қатерлердің сипатымен, әскери өнердегі негізгі үрдістермен және мемлекеттің экономикалық мүмкіндіктерімен үйлесімді байланысты болды.

Қазақстанның екінші әскери доктринасының мәні қазақстандық әскери-ғылыми практикада алғаш рет әскери жанжалдардың қарқындылығы қағидаты және оларға елдің қатысуынан болуы мүмкін салдарлар негізінде жаңа сыныптама берілгендігінде. Атап айтқанда, доктринада шағын, орта және жоғары қарқынды қақтығыстар айқындалып, тиісінше оларда Қазақстанның Қарулы Күштерін пайдаланудың қажетті сапалық өлшемдері айқындалды.

Қазақстанның 2000 жылғы Әскери доктринасы демократиялық және құқықтық мемлекет құру кезеңінде әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесін жетілдіруге бағытталған және орта мерзімді кезең-

- по развитию военного образования;
- по развитию военной науки.

Осуществление многих мер из этого обширного перечня было предусмотрено и в предыдущей военной доктрине. Но их содержательная часть подверглась значительной корректировке с учетом опыта современных военных конфликтов и изменений, произошедших в военном деле.

Во втором блоке мер по обеспечению военной безопасности определены основные мероприятия мобилизационной подготовки Республики Казахстан и развития оборонно-промышленного комплекса, которые излагались и в предыдущей военной доктрине. На современном этапе они получили большую конкретизацию.

Для развития казахстанского оборонно-промышленного комплекса важное значение имеет использование взаимовыгодного сотрудничества с иностранными компаниями для поставок современного вооружения и военной техники и создания совместных производств на территории нашей страны.

При этом необходимо учитывать геополитические и военные аспекты сотрудничества с иностранными компаниями. В частности, государства, являющиеся потенциальными экспортёрами вооружения и военной техники в нашу страну, способны оказывать не только косвенное, но и прямое влияние на характер, и содержание военно-технической, военной и даже экономической политики Казахстана.

Третий блок включает основные меры:

- по развитию международного военного сотрудничества;
- по развитию сотрудничества для обеспечения коллективной безопасности;
- по расширению участия Республики Казахстан в миротворческой деятельности.

С первых лет независимости международное военное сотрудничество Казахстана осуществлялось в интересах укрепления его национальной безопасности.

В современных условиях при осуществлении международного военного сотрудничества в многостороннем и двустороннем

ных внешних условий и дестабилизация внутренней обстановки в противостоящем государстве.

Определенные в доктрине перечень военных угроз и характер современных военных конфликтов, оценка текущего состояния в области военной безопасности Республики Казахстан позволяют установить приоритетные направления ее обеспечения.

Определены также меры по обеспечению военной безопасности Казахстана, которые включают три крупных блока:

- первый – поддержание боевой готовности Вооруженных сил, других войск и воинских формирований Республики Казахстан;
- второй – поддержание мобилизационной готовности государства;
- третий – расширение участия Республики Казахстан в обеспечении международной безопасности.

В первый блок включены основные меры:

- реализуемые в процессе совершенствования военного планирования;
- по развитию состава, структуры и дислокации Вооруженных сил, других войск и воинских формирований;
- по совершенствованию системы подготовки войск;
- по развитию системы управления военной организацией государства;
- по развитию системы предупреждения о ракетном нападении;
- по развитию системы противодействия информационно-психологическому воздействию;
- по повышению кибербезопасности;
- по предупреждению и пресечению диверсий и террористических актов;
- по обеспечению надежной охраны (защиты) Государственной границы;
- по интеграции территориальной обороны в общую систему военной безопасности Республики Казахстан;
- по техническому оснащению Вооруженных сил, других войск и воинских формирований;
- по развитию системы материально-технического обеспечения;

ге есептелген, қорғаныс сипатына ие болды, әлемдегі және өңірдегі әскери-саяси ахуалдың жай-күйін кешенді бағалауға, мемлекеттің экономикалық болмысы мен ресурстық мүмкіндіктеріне сүйенді. Онда «Қауіпсіздіктің жаңа қатерлері мен қатерлерінің пайда болуы, олардың арасында әртүрлі әскери қақтығыстардың, экстремизмнің, халықаралық терроризмнің, ұйымдасқан қылмыстың, қару-жарақ пен есірткінің заңсыз айналымының туындау ықтималдығының артуы ең үлкен қауіп болып табылатыны» атап өтілді. Осыны негізге ала отырып, Қазақстан Республикасындағы әскери құрылыстың басты мақсаты осы Әскери доктрина «Мемлекеттің өмірлік маңызы бар ұлттық мүдделерін қазіргі және ықтимал әскери қауіп-қатерлерден қорғауды қамтамасыз етуге қабілетті, жақсы жарактандырылған, ұтқырлығы жоғары Қарулы Күштерді құру» деп айқындады.

Көптеген сарапшылардың пікірінше, 2000 жылы Әскери доктринаның қабылдануы әскери құрылыста, мемлекеттің әскери ұйымын дамытуда және Қазақстанның әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінде жаңа кезеңді белгіледі. Осы Әскери доктринада айқындалған елдің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз етудің жаңа тәсілдерінің негізінде мемлекеттің бүкіл әскери ұйымын қайта құруды жүзеге асыру және Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарды өзгерген шындыққа бейімдеу қажеттілігі туралы, басқаша айтқанда, әскери реформа жүргізу қажеттілігі туралы қорытынды жасалды.

Қазақстанның тәуелсіздік жылдары ішінде алғаш рет әскери стратегияға, әскери қауіпсіздікті қамтамасыз етуге, соғыстар мен қарулы қақтығыстардың алдын алуға, әскери құрылысқа, сондай-ақ мемлекеттің Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын қолдануға қатысты негіз қалаушы ресми көзқарастар қамтылған құжат ашылды, жарияланды. 2000 жылы Қазақстанда әскери доктринаны ашық жариялау әскери салада ашықтық жағдайын жасауға, көрші мемлекеттермен қарым-қатынастарға деген сенімді арттыруға және демилитаризациялауға ықпал етті.

5. Тәуелсіз Қазақстанның тарихындағы үшінші Әскери доктрина.

XXI ғасырдың бірінші онжылдығы ішінде әлемдегі және өңірдегі әскери-саяси ахуалдың өзгеруі, Орталық Азия өңірі елдеріндегі саяси тұрақсыздық, әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың нашарлауы, осыған байланысты Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажеттілігі біздің мемлекетіміздің әскери саясаты мен ұлттық қауіпсіздік стратегиясының негіздерін қайта қарау қажеттілігін айқындады. Мемлекеттің ұлттық мүдделерін қорғау проблемаларына жаңа тәсілдерді әзірлеу туралы, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі мемлекеттің әскери ұйымының барлық құрауыштарының рөлі мен орнын қайта ой елегінен өткізу туралы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын оларға жүктелетін міндеттерге сәйкес одан әрі жетілдіру туралы мәселелер өзекті болды.

2006 жылы Қазақстан халқына Жолдауында ел Президенті Н. Ә.Назарбаев халықаралық стандарттарға сәйкес келетін кәсіби армия құруды көздейтін жаңа әскери Доктрина әзірлеуді тапсырды. Қазақстан Республикасының Қарулы Күштері Қазақстанның жағдайына да, кез келген халықаралық жағдайға да тән қатерлерге сәйкес келетін қазіргі заманғы қару-жарақпен және әскери техникамен қамтамасыз етілуге тиіс.

Мемлекет басшысының нұсқауларына сәйкес кезекті үшінші әскери доктринаны әзірлеу үшін ведомствоаралық жұмыс тобы құрылды. Жұмыс тобы геосаяси жағдай мен әскери-саяси жағдайға кешенді талдау жасады. Бұл талдау осы кезеңдегі халықаралық жағдай динамизммен, болып жатқан процестердің көпқырлығымен, сондай-ақ бірқатар негізгі халықаралық институттардың эволюциясымен сипатталғанын көрсетті, бұл Қазақстан қауіпсіздігіне төнетін қатерлер жүйесін жаңаша, шынайы және кешенді бағалау және осының негізінде елдің мүмкіндіктері мен ресурстарына сәйкес келетін әскери саясат пен әскери құрылыстың басымдықтарын тұжырымдау міндетін қойды.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік Кеңесінің отырысында қаралғаннан кейін Қазақстан

кой работы содержание документа стало значительно отличаться от предыдущей военной доктрины 2011 года, хотя и сохранило преемственность по основным положениям.

Новая пятая Военная доктрина была утверждена Указом Президента страны Н.А. Назарбаева № 554 от 29 сентября 2017 года.

По своей структуре новая военная доктрина напоминает предыдущий документ и состоит из 4 частей:

1). Введение - включены новые основные понятия, в частности: военные конфликты низкой, средней, высокой интенсивности и «гибридные» методы борьбы.

2) Анализ текущей ситуации - здесь определены перечень военных угроз и характер современных военных конфликтов, оценка текущего состояния в области военной безопасности Республики Казахстан позволяют установить приоритетные направления ее обеспечения.

3) Основные положения - в нем сформулированы цель и принципы обеспечения военной безопасности, направления деятельности в военно-политической, военно-стратегической и военно-экономической сферах, в мобилизационной подготовке, а также в развитии военной организации государства.

В данном разделе в направлении деятельности в военно-стратегической сфере одним из основных задач определено обеспечение предупреждение и ликвидация чрезвычайных ситуаций социального, природного и техногенного характера.

4) Заключение - согласно заключительным положениям военной доктрины, ее реализация позволит поддерживать боевую готовность Вооруженных сил, других войск и воинских формирований и мобилизационную готовность государства на уровне, необходимом для адекватного реагирования на военные угрозы государству, расширить участие Республики Казахстан в обеспечении международной безопасности.

Среди особенностей современных военных конфликтов в доктрине отмечается их активность, скоротечность, расширение масштабов, сфер ведения военных действий (в космическое и информационное пространство), тенденции применения «гибридных» методов борьбы, целями которых являются создание неблагоприят-

7. Пятая Военная доктрина Республики Казахстан

Значительное осложнение военно-политической обстановки в мире, произошедшее после событий «арабской весны» в Северной Африке и на Ближнем Востоке, «революции достоинства» на Украине и последовавшего за ней присоединения Крыма к России, переход руководства мировых держав от дипломатических к силовым методам реализации своих национальных интересов в различных регионах мира – все это стало основанием для корректировки политики Республики Казахстан в области обеспечения военной безопасности, поскольку все перечисленное выше напрямую или опосредованно затрагивало национальные интересы нашей страны.

Прогнозы развития военно-политической обстановки в мире свидетельствовали о наличии тенденций к усилению напряженности, расширению очагов нестабильности из-за стремления отдельных государств изменить существующий миропорядок. Для достижения своих военно-политических и военно-стратегических целей они использовали существующие внутри регионов и государств политические, социальные, экономические, территориальные, этнические, конфессиональные и другие противоречия.

С учетом вышесказанного назрело необходимость корректировки военной политики Казахстана и совершенствования механизма обеспечения военной безопасности государства. В этих целях руководством страны было принято решение о разработке новой, пятой по счету, военной доктрины.

В течение второй половины 2016-го и первой половины 2017 года созданная при Министерстве обороны Республики Казахстан межведомственная рабочая группа осуществляла работу над проектом этого документа.

Особенностью разработки пятой военной доктрины стало привлечение к обсуждению подготовленного проекта документа не только специалистов, но и всех заинтересованных граждан.

Проект доктрины был размещен на официальном сайте Министерства обороны Республики Казахстан, и все поступившие предложения и замечания рассматривались рабочей группой. Многие из них были учтены и нашли отражение в документе. В результате та-

Республикасы Президентінің 2007 жылғы 21 наурыздағы № 229 Жарлығымен Қазақстан Республикасы тарихындағы алдыңғы екі доктринадан айтарлықтай ерекшеленетін үшінші әскери доктрина қабылданды: біріншісі елде ядролық қарудың болуына негізделді, ал екіншісі орасан зор жұмылдыру және адам ресурстарын тарта отырып, Қазақстанның жаһандық соғыстарға қатысуын көздеді. Қазақстанның соңғы әскери доктринасының мазмұны өткен 7 жыл ішінде әлемде болған өзгерістерді, сондай-ақ әлемдік даму сипатындағы өзгерістер контекстінде әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы басымдықтарға ел басшылығының көзқарастарындағы өзгерістерді көрсетеді. Алдыңғы әскери доктриналардың бұрынғы редакциясымен салыстырғанда жаңа құжаттың құрылымы да өзгерді.

Бұл әскери доктринада Қазақстан Республикасының ұлттық мүдделерін іске асыруға теріс әсер ететін факторлар қаралды, ел қауіпсіздігінің ықтимал сын-тегеуріндері мен қатерлері жіктелді, мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі әскери-саяси міндеттер, сондай-ақ Қазақстан Республикасын Қарулы қорғауды жүзеге асыру, Қазақстанға да, оған достас мемлекеттерге де қатер төндіруі мүмкін әскери жанжалдардың алдын алу жөніндегі қызметтің мақсаттары, міндеттері мен бағыттары тұжырымдалды.

Жаңа Әскери доктрина өзара байланысты төрт бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімде қауіпсіздіктің әскери-саяси негіздері ашылады, әскери-саяси жағдайдың даму болжамы беріледі, Қазақстанның әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы саясаты баяндалады, мемлекеттің әскери ұйымының мәні ашылады.

Құжаттың екінші бөлімінде мемлекет қауіпсіздігінің әскери-стратегиялық негіздері қарастырылады, әскери қақтығыстардың сипаты мен түрлері анықталады, мемлекеттің әскери ұйымын қолдану негіздері, сондай-ақ әскери қауіпсіздікті қамтамасыз етуге басшылықтың мәні ашылады.

Құжаттың үшінші бөлігінде қауіпсіздікті қамтамасыз етудің әскери-экономикалық және әскери-техникалық негіздері қаралады, әскери-экономикалық және әскери-техникалық қамтамасыз етудің, экономиканы жұмылдыру даярлығының және Қазақстан Республикасының резервтер жүйесін құрудың мақсаттары, қағидаттары, міндеттері мен бағыттары айқындалады.

Әскери доктринаның төртінші бөлігінде халықаралық әскери ынтымақтастық, оның ішінде Қазақстанның коалициялық әскери құрылысқа қатысуы, оның бітімгершілік қызметі мәселелері қаралады.

Үшінші әскери доктринаны қабылдаудың ішкі факторлары қазақстандық қоғамның әлеуметтік-экономикалық және саяси жаңғыруы болды, бұл мемлекеттің әскери ұйымының жетілуі мен дамуын алдын ала айқындады.

Сыртқы алғы шарттар тұрақсыздықпен сипатталатын және экономикалық және әскери әлеуетіне қарамастан елдер үшін қауіп тудыратын қазіргі заманғы халықаралық жағдай болды. Құжатта әлемдік дамудың бір полярлы моделінен көп полярлы моделіне көшуге, өңірде «Жаңа ядролық мемлекеттер» (Үндістан мен Пәкістан) тарапынан қауіп-қатерге бұрынғы нұсқаулар алып тасталды; Қазақстанның әскери-саяси әріптестерінің қатарында Түркия мен Германия көрсетілмейді; халықаралық ынтымақтастық туралы бөлімге ЕҚЫҰ және т. б. енгізілді.

Саяси жағдайларды ескере отырып, бітімгершілік қызметті ескере отырып, Қазақстан өзінің қарулы күштерінің жоғары қарқынды қатығыстарға қатысуын көздемейді. Ал бұл өз кезегінде Қазақстан Қарулы Күштерінің құрылымын, саны мен сапасын өзгертуді көздейді.

Доктринаның құқықтық және тұжырымдамалық негізі кеңейтілді. Енді ол бұрынғыдай әскери саладағы ұлттық қауіпсіздік стратегиясының міндеттерін нақтылап қана қоймай, Қазақстанның 2030 жылға дейінгі даму Стратегиясын, Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлықтарын, өзге де заңнамалық және нормативтік-құқықтық актілерді, сондай-ақ Қазақстан қатысушысы болып табылатын халықаралық шарттарды қоса алғанда, директивалық құжаттардың неғұрлым кең ауқымына сүйенеді.

Жаңа үшінші әскери доктрина қазіргі заманғы әскери-саяси болмысты бейнелейді, терроризм мен экстремизмге қарсы күреске байланысты соңғы кезеңдегі сын-қатерлерге жауап береді. Онда Қазақстан өзінің аумақтық тұтастығы мен егемендігін әскери құралдармен қамтамасыз етуге, терроризмге, заңсыз қарулы құралымдарға қарсы күрес жүргізуге, сондай-ақ өзінің қабылдаған міндеттемелеріне сүйене отырып, өзінің одақтастарына әскери көмекті қоса алғанда, қолдан келгенше көмек көрсетуге дайын деп болжанады.

угрозам военной безопасности, в том числе асимметричным, а также международному терроризму, включая кибертерроризм, этнонациональному и религиозному экстремизму.

Согласно военной доктрине, главные цели оборонной политики Республики Казахстан остались неизменными. Это укрепление международной и региональной безопасности, внутривнутриполитической стабильности в стране, предотвращение военных конфликтов и поддержание готовности Вооруженных сил, других войск и воинских формирований к вооруженной защите Республики Казахстан и ее союзников.

В военной доктрине были определены основные задачи Вооруженных сил, других войск и воинских формирований в мирное и военное время.

В мирное время состав, укомплектованность, подготовленность и обеспеченность Вооруженных сил, других войск и воинских формирований Республики Казахстан должны обеспечивать их готовность к выполнению задач в военных конфликтах низкой и средней интенсивности.

Основными задачами Вооруженных сил, других войск и воинских формирований в военное время являются отражение агрессии против Республики Казахстан и ее союзников, нанесение поражения войскам агрессора, принуждение его к прекращению военных действий, восстановление положения, существовавшего до агрессии.

В целом четвертая военная доктрина Казахстана сохранила преемственность и учитывала актуальные положения предыдущих трех доктрин. Одновременно в условиях изменения геополитической обстановки, характера военных конфликтов, форм и способов вооруженной борьбы она актуализировала военную политику Казахстана, исходя из решения триединой задачи:

- во-первых, обеспечения вооруженной защиты территориальной целостности, независимости и суверенитета государства;

- во-вторых, создания военных гарантий стабильности общественного и государственного строя, обеспечения внутривнутриполитической стабильности и поддержания правопорядка в стране;

- в-третьих, своевременного и эффективного противодействия вооруженному насилию и террористическим действиям в любом регионе страны.

Одновременно с разработкой Стратегии национальной безопасности была начата работа и над новой военной доктриной Казахстана. В основу очередной, четвертой по счету, военной доктрины Казахстана были положены результаты предварительно проведенной научно-исследовательской и аналитической работы.

Четвертая по счету военная доктрина, была утверждена Указом Президента страны № 161 от 11 октября 2011 года. Эта военная доктрина имела отличную от предыдущих доктрин структуру.

Во Введении был дан понятийный аппарат, что значительно облегчало восприятие положений доктрины для неспециалистов.

В разделе «Анализ текущей ситуации в области военной безопасности» были отражены итоги деятельности военной организации страны, результаты развития Вооруженных сил, других войск и воинских формирований Казахстана.

Вопросы международного сотрудничества и миротворчества были интегрированы в подраздел «Военно-политические основы обеспечения военной безопасности».

В основных положениях доктрины была охарактеризована текущая военно-политическая обстановка в мире и регионе, конкретизированы условия и направления развития войск с учетом противодействия актуальным угрозам военной безопасности. Был уточнен перечень этих угроз.

Основной упор в этой доктрине был сделан на дальнейшее укрепление обороноспособности государства на основе достигнутых результатов, повышение боевой готовности войск, совершенствование структуры казахстанской армии, оснащение ее современными высокотехнологичными образцами вооружения и военной техники, создание системы информационного противоборства, активизацию идеологической работы и развитие производственной базы оборонной промышленности.

В документе были уточнены принципы военно-экономического обеспечения безопасности государства. Особое внимание акцентировано на необходимости развития инновационного и индустриально-промышленного потенциала государства в интересах обеспечения военной безопасности.

В доктрине были конкретизированы основные направления развития Вооруженных сил, других войск и воинских формирований РК с учетом обеспечения противодействия наиболее актуальным

Колданыстағы доктрина ел қауіпсіздігіне төнетін ықтимал сын-қатерлер мен қауіптерді сыныптайды, Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың жаңа мүмкіндіктерін дамыту шарттарын нақтылайды. Бұл міндетті орындау мемлекет иелігіндегі барлық ресурстарды біріктіруді, Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігін де, сондай-ақ өңірлік тұрақтылықты қамтамасыз ету бойынша достас елдермен өзара іс-қимылды талап етеді. Елдің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі қызметтің қорғаныстық бағыты айқындалды, бұл Қазақстанның бірінші кезекте саяси-дипломатиялық, құқықтық, экономикалық, гуманитарлық, ақпараттық-насихаттық және өзге де кез келген мемлекетаралық қайшылықтар мен жанжалдарды шешудің әскери емес шараларына қағидатты бейілділігін растайды. Дегенмен, әскери шаралар мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің өзекті құралы болып қала береді.

Үшінші жаңа Әскери доктрина қорғаныс принципін басты өзек ретінде сақтап қалды. Қазақстан ешбір мемлекетті қарсылас ретінде белгілемейді. Бірақ қазіргі әлемнің шындықтары жаңа ғасырдың басында жаһандық және аймақтық қауіпсіздікке төнетін қауіп-қатерлер ауқымы мүлдем азайған жоқ. Халықаралық қоғамдастық тікелей емес іс-әрекеттерді, соның ішінде саяси және психологиялық қысымды, ақпараттық күресті, күш көрсетуді, экономикалық санкцияларды қолдануға негізделген халықаралық қатынастардағы күш қысымының әдістерімен күресуді жалғастыруда.

Жаңа әскери стратегияны әзірлеу терроризмге, экстремизмге және заңсыз қарулы құралымдарға, сондай-ақ жергілікті жанжалдарға қарсы күресуден туындады. Сондықтан мемлекеттің және оның әскери ұйымының қорғаныс саясатын өзгерген реалияларға бейімдеместен, Қазақстанның өмірлік маңызды мүдделерін тиімді қорғауға сенуге болмайды.

Қазақстан алдында бәсекеге қабілеттілікті жүйелі жаңғырту мен арттырудың аса маңызды міндеті тұрды. Бұл міндет қорғаныс саласында да шешілуі керек екені анық. Бұл елдің қорғаныс қабілетін қамтамасыз етуге баса назар аударуды және Қазақстан армиясын қолдаудың дәйекті саясатын талап етеді.

Жаңа Әскери доктринадағы талаптарға сәйкес, Қарулы Күштердің сапалық параметрлерін жақсартуға алдағы кезеңге негізгі екіпін жасалуы тиіс.

Біріншіден, жауынгерлік кезекшіліктің сапасын, әскерлердің жауынгерлік және жұмылдыру әзірлігі деңгейін арттыру үшін шаралар қабылдау қажет, өйткені бұл армияның күнделікті қызметінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Күн тәртібінде әскерлерді жауынгерлік басқарудың автоматтандырылған жүйесін енгізу. Ол әскерлерді басқарудың жалпы вертикалын және оларды қолданудың барлық салаларын — жерде, ауада және теңізде қамтуы керек.

Екіншіден, армияға қару-жарақ пен әскери техниканың жаңа жүйелерін енгізуді, жауынгерлік іс-қимылдарды жүргізудің қазіргі нысандары мен тәсілдерін игеруді көздейтін технологиялық өзгерістер қажет. Осы мақсатта Қазақстанда әуе шабуылына қарсы қорғаныс жүйесін нығайту, әскерлерді зымыран және бронетанктік техникамен, қазіргі заманғы коммуникация жүйелерімен қамтамасыз ету бойынша бірқатар шаралар көзделген. Қазақстан армиясын жоғары дәлдіктегі қарумен, радиоэлектрондық күрестің қазіргі заманғы құралдарымен жаратқандыруға ерекше назар аударылды.

Қызметтің маңызды бағыты — Қазақстандық Әскери-теңіз күштерін қалыптастыру және Каспийде тиісті инфрақұрылым құру. Қазақстанның ғарышты игерудегі өсіп келе жатқан ұстанымын ескере отырып, республика ғарыш технологияларын жедел енгізуге бет бұрды. Өткізілетін іс-шаралар кешені құрамалар мен бөлімдердің ұтқырлығы мен жауынгерлік әлеуетін, олардың бітімгершілік және терроризмге қарсы операцияларды жүргізу жағдайларында тиімді дербес іс-қимыл жасау қабілетін арттыруға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Үшіншіден, бейбіт уақыттағы Қарулы Күштер қызметінің негізгі мазмұны — жауынгерлік даярлықтың қарқындылығы мен сапасы арттырылуға тиіс. Бұл үшін өңірлік оқу орталықтары құрылады, онда әскерлермен қатар өңірлерде резервшілер даярлықтан өте алады.

Төртіншіден, мықты кадрлық әлеуетті қалыптастыру мәселесін дереу шешу талап етіледі. Осы мақсатта Қазақстанда бірқатар шаралар белгіленген, олардың ішінде әскери білім беру жүйесін жетілдіру және қазақстандық әскери қызметшілерді шетелде даярлау, офицерлер құрамы мен сержанттардың қызмет өткеру тетігіне түзетулер енгізу.

Бесіншіден, әскери саладағы жетістік шешуші дәрежеде адам факторға байланысты болғандықтан, әлеуметтік қорғау жүйесін жетілдіру Қазақстанның басым міндеттерінің бірі болып қала береді.

Тщательное изучение характера военных конфликтов, особенностей применения в них Вооруженных Сил ведущих стран мира подтолкнуло военно-политическое руководство Казахстана к пересмотру подходов в сфере обеспечения военной безопасности. Это нашло отражение в третьей по счету военной доктрине Республики Казахстан, с принятием которой была осуществлена корректировка военной политики Казахстана и избранных направлений военного строительства.

6. Четвертая Военная доктрина Республики Казахстан на пути укрепления обороноспособности страны

Военно-политическая обстановка в мире стремительно изменялась, и это обстоятельство необходимо было учитывать при осуществлении военного строительства в нашей стране.

Начало второго десятилетия XXI века ознаменовалось крупнейшими изменениями в жизни многих стран и народов, всей геополитической картины современного мира. События в Северной Африке, на Среднем и Ближнем Востоке потребовали нового видения и не dogматических подходов в анализе и оценке многих проблем, возникающих внутри государств, в отношениях между ними, а также на региональном и глобальном уровне. В первую очередь это касалось проблем войны и мира, проблем национальной, региональной и всеобщей безопасности, а также путей, средств и способов их обеспечения. Стало очевидным, что различным странам и народам создают опасности не только войны и вооруженные конфликты. Происходит трансформация сущности и содержания таких понятий, как международная и национальная безопасность. Поэтому во многих странах, в том числе и в Казахстане, осуществлялись интенсивные поиски наиболее оптимальных и эффективных способов обеспечения национальной безопасности.

В 2011 году в стране была создана рабочая группа по разработке новой Стратегии национальной безопасности. В этом документе необходимо было определить комплекс мер, рассчитанных на среднесрочный период, способствующих сохранению мира и согласия, стабильному и устойчивому развитию казахстанского общества, дальнейшему укреплению экономики и государства, а также нейтрализации угроз и вызовов безопасности Казахстана.

Важное направление деятельности — формирование казахстанских Военно-морских сил и создание соответствующей инфраструктуры на Каспии. Учитывая растущие позиции Казахстана в освоении космоса, республика идет к ускоренному внедрению космических технологий. Комплекс проводимых мероприятий позволит достичь повышения мобильности и боевого потенциала соединений и частей, их способности к эффективным автономным действиям в условиях проведения миротворческих и антитеррористических операций.

В-третьих, должны быть повышены интенсивность и качество боевой подготовки — основного содержания деятельности Вооруженных Сил в мирное время. Для этого создаются региональные учебные центры, где наряду с войсками могли бы проходить подготовку резервисты в регионах.

В-четвертых, требует незамедлительного решения вопрос формирования прочного кадрового потенциала. В этих целях в Казахстане намечен ряд мер, среди которых совершенствование системы военного образования и подготовки казахстанских военнослужащих за рубежом, внесение корректив в механизм прохождения службы офицерским составом и сержантами.

В-пятых, поскольку успех в военной сфере в решающей степени зависит от человеческого фактора, одной из приоритетных задач Казахстана остается совершенствование системы социальной защиты. В настоящее время разрабатывается и будет реализован в Казахстане комплекс мер, условно называемый «социальным пакетом военнослужащего». Он призван повысить престиж воинской службы, обеспечить военнослужащим весомые социальные гарантии со стороны государства.

Подводя итоги, можно сделать вывод, что принятая третья военная доктрина Казахстана 2007 года, разработанная с учетом существующих внутренних проблем, новых приоритетов развития республики и мирового сообщества, позволит обеспечить уверенное решение главного направления деятельности государства — военной безопасности Республики Казахстан. Введенная в действие военная доктрина Казахстана по-прежнему составляет главную идейную базу, на основе которой разрабатываются важнейшие положения современной казахстанской военной стратегии.

Қазіргі уақытта Қазақстанда шартты түрде "әскери қызметшінің әлеуметтік пакеті" деп аталатын шаралар кешені әзірленуде және іске асырылатын болады. Ол әскери қызметтің беделін арттыруға, әскери қызметшілерге мемлекет тарапынан салмақты әлеуметтік кепілдіктерді қамтамасыз етуге арналған.

Қорытындылай келе, қазіргі ішкі проблемаларды, республика мен әлемдік қоғамдастық дамуының жаңа басымдықтарын ескере отырып әзірленген Қазақстанның 2007 жылғы қабылданған үшінші әскери доктринасы мемлекет қызметінің басты бағыты — Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігін сенімді шешуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді деп қорытынды жасауға болады. Қазақстанның қолданысқа енгізілген әскери доктринасы бұрынғысынша басты идеялық базаны құрайды, оның негізінде қазіргі заманғы қазақстандық әскери стратегияның аса маңызды ережелері әзірленеді.

Әскери жанжалдардың сипатын, оларда әлемнің жетекші елдерінің Қарулы Күштерін қолдану ерекшеліктерін мұқият зерделеу Қазақстанның әскери-саяси басшылығын әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы тәсілдерді қайта қарауға итермелейді. Бұл Қазақстанның әскери саясатын және әскери құрылыстың таңдап алынған бағыттарын түзету жүзеге асырылған Қазақстан Республикасының үшінші әскери доктринасында көрініс тапты.

6. Елдің қорғаныс қабілетін нығайту жолындағы Қазақстан Республикасының төртінші әскери доктринасы.

Әлемдегі әскери-саяси жағдай тез өзгерді және бұл жағдай біздің елімізде әскери құрылысты жүзеге асыру кезінде ескерілуі керек болатын.

XXI ғасырдың екінші онжылдығының басы көптеген елдер мен халықтардың өміріндегі, қазіргі әлемнің бүкіл геосаяси көрінісіндегі ең үлкен өзгерістермен ерекшеленді. Солтүстік Африкадағы, орта және Таяу Шығыстағы оқиғалар мемлекеттер ішінде, олардың арасындағы қатынастарда, сондай-ақ аймақтық және жаһандық деңгейде туындайтын көптеген проблемаларды талдау мен бағалауда жаңа көзқарас пен догматикалық емес тәсілдерді қажет етті. Біріншіден, бұл соғыс пен бейбітшілік проблемаларына, ұлттық, аймақтық және

жалпы қауіпсіздік проблемаларына, сондай-ақ оларды қамтамасыз ету жолдарына, құралдары мен тәсілдеріне қатысты болды. Әр түрлі елдер мен халықтарға тек соғыс пен қарулы қақтығыстар қауіп төндіретіні белгілі болды. Халықаралық және Ұлттық қауіпсіздік сияқты ұғымдардың мәні мен мазмұны өзгеруде. Сондықтан көптеген елдерде, соның ішінде Қазақстанда да ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің неғұрлым оңтайлы және тиімді тәсілдерін қарқынды іздестіру (қарастыру) жүзеге асырылды.

2011 жылы елімізде ұлттық қауіпсіздіктің жаңа стратегиясын әзірлеу бойынша жұмыс тобы құрылды. Бұл құжатта бейбітшілік пен келісімді сақтауға, қазақстандық қоғамның тұрақты және орнықты дамуына, экономика мен мемлекетті одан әрі нығайтуға, сондай-ақ Қазақстан қауіпсіздігінің қатерлері мен сын-қатерлерін бейтараптандыруға ықпал ететін орта мерзімді кезеңге есептелген шаралар кешенін айқындау қажет болды.

Ұлттық қауіпсіздік стратегиясын әзірлеумен қатар Қазақстанның жаңа Әскери доктринасы бойынша жұмыс басталды. Қазақстанның кезекті, Төртінші Әскери доктринасының негізіне алдын ала жүргізілген ғылыми-зерттеу және талдау жұмысының нәтижелері алынды.

Төртінші әскери доктрина ел Президентінің 2011 жылғы 11 қазандағы № 161 Жарлығымен бекітілген. Бұл әскери доктрина бұрынғы доктриналардан өзгеше құрылымға ие болды.

Кіріспеде тұжырымдамалық аппарат берілді, бұл маман емес адамдар үшін доктринаның ережелерін қабылдауды едәуір жеңілдетті.

"Әскери қауіпсіздік саласындағы ағымдағы ахуалды талдау" бөлімінде елдің әскери ұйымы қызметінің қорытындылары, Қазақстанның Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын дамыту нәтижелері көрсетілді.

Халықаралық ынтымақтастық және бітімгершілік мәселелері "әскери қауіпсіздікті қамтамасыз етудің әскери-саяси негіздері" кіші бөліміне біріктірілді.

Доктринаның негізгі ережелерінде әлемдегі және өңірдегі қазіргі әскери-саяси жағдай сипатталып, әскери қауіпсіздіктің өзекті қатерлеріне қарсы іс-қимылды ескере отырып, әскерлердің даму шарттары мен бағыттары нақтыланды. Осы қауіптердің тізімі нақтыланды.

Бұл доктринада қол жеткізілген нәтижелер негізінде мемлекет-

в начале нового века несколько не уменьшился. Международное сообщество продолжает сталкиваться с методами силового давления в международных отношениях, в основе которых лежит применение непрямых действий, в том числе политическое и психологическое давление, информационная борьба, демонстрация силы, экономические санкции.

Выработка новой военной стратегии вызвана борьбой с терроризмом, экстремизмом и незаконными вооруженными формированиями, а также локальными конфликтами. Поэтому, без адаптации оборонной политики государства и его военной организации к изменившимся реалиям вряд ли можно рассчитывать на эффективную защиту жизненно важных интересов Казахстана.

Перед Казахстаном стояла важнейшая задача системной модернизации и роста конкурентоспособности. Очевидно, что эта задача должна быть решена и в оборонной сфере. Это требует повышенного внимания к обеспечению обороноспособности страны и последовательной политики поддержки армии Казахстана.

На предстоящий период основной акцент должен быть сделан, как того требует новая военная доктрина, на улучшение качественных параметров вооруженных сил.

Во-первых, необходимо принять меры для повышения качества боевого дежурства, уровня боевой и мобилизационной готовности войск, поскольку это является основной составляющей повседневной деятельности армии. В повестке дня внедрение автоматизированной системы боевого управления войсками. Она должна охватывать общую вертикаль управления войсками и все сферы их возможного применения — на земле, в воздухе и на море.

Во-вторых, армии необходимы технологические изменения, которые предполагают внедрение новых систем вооружения и военной техники, овладение современными формами и способами ведения боевых действий. В этих целях в Казахстане уже предусмотрен ряд мер по укреплению системы противовоздушной обороны, обеспечению войск ракетной и бронетанковой техникой, современными системами коммуникации. Особое внимание уделено оснащению армии Казахстана высокоточным оружием, современными средствами радиоэлектронной борьбы.

редь, предполагает изменение структуры, количества и качества Вооруженных Сил Казахстана.

Расширена правовая и концептуальная основа доктрины. Теперь она не просто конкретизирует задачи Стратегии национальной безопасности в военной сфере, как это было ранее, а опирается на более широкий круг директивных документов, включая Стратегию развития Казахстана до 2030 года, указы Президента Республики Казахстан, иные законодательные и нормативно-правовые акты, а также международные договоры, участником которых является Казахстан.

Новая третья военная доктрина отображает современные военно-политические реалии, дает ответы на вызовы последнего периода времени, связанные с борьбой с терроризмом и экстремизмом. В ней предполагается, что Казахстан готов обеспечить свою территориальную целостность и суверенитет военными средствами, вести борьбу с терроризмом, незаконными вооруженными формированиями, а также оказывать посильную помощь, включая военную, своим союзникам, исходя из принятых им обязательств.

Действующая доктрина классифицирует возможные вызовы и угрозы безопасности страны, конкретизирует условия развития новых возможностей вооруженных сил, других войск и воинских формирований. Выполнение этой задачи требует интеграции всех имеющихся в распоряжении государства ресурсов, взаимодействия с дружественными странами по обеспечению как национальной безопасности Казахстана, так и региональной стабильности. Определена оборонительная направленность деятельности по обеспечению военной безопасности страны, что подтверждает принципиальную приверженность Казахстана невоенным мерам разрешения любых межгосударственных противоречий и конфликтов, к которым в первую очередь относятся политико-дипломатические, правовые, экономические, гуманитарные, информационно-пропагандистские и иные. Тем не менее, военные меры по-прежнему остаются актуальным инструментом обеспечения безопасности государства.

Новая третья военная доктрина сохранила в качестве главного стержня оборонительный принцип. Казахстан не определяет в качестве противника ни одно государство. Но реалии современного мира таковы, что спектр угроз глобальной и региональной безопасности

тиң қорғаныс қабілетін одан әрі нығайтуға, әскерлердің жауынгерлік әзірлігін арттыруға, Қазақстан армиясының құрылымын жетілдіруге, оны қару-жарақ пен әскери техниканың заманауи жоғары технологиялық үлгілерімен жаратандыруға, Ақпараттық қарсы тұру жүйесін құруға, идеологиялық жұмысты жандандыруға және қорғаныс өнеркәсібінің өндірістік базасын дамытуға басты назар аударылды.

Құжатта мемлекеттің қауіпсіздігін әскери-экономикалық қамтамасыз ету қағидаттары нақтыланды. Әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету мүддесінде мемлекеттің инновациялық және индустриялық-өнеркәсіптік әлеуетін дамыту қажеттігіне ерекше назар аударылды.

Доктринада әскери қауіпсіздіктің аса өзекті қатерлеріне, оның ішінде асимметриялы қауіп-қатерлерге, сондай-ақ халықаралық терроризмге, оның ішінде кибертерроризмге, этноұлттық және діни экстремизмге қарсы іс-қимылды қамтамасыз етуді ескере отырып, ҚР Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын дамытудың негізгі бағыттары нақтыланды.

Әскери доктринаға сәйкес Қазақстан Республикасының қорғаныс саясатының басты мақсаттары өзгеріссіз қалды. Бұл халықаралық және өңірлік қауіпсіздікті, елдегі ішкі саяси тұрақтылықты нығайту, әскери жанжалдардың алдын алу және Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың Қазақстан Республикасы мен оның одақтастарын қарулы қорғауға әзірлігін қолдау болып табылады.

Әскери доктринада бейбіт және соғыс уақытындағы Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың негізгі міндеттері айқындалды.

Бейбіт уақытта Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының құрамы, жасақталуы, даярлығы және қамтамасыз етілуі олардың қарқындылығы төмен және орташа әскери қақтығыстарда міндеттерді орындауға әзірлігін қамтамасыз етуге тиіс.

Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың соғыс уақытындағы негізгі міндеттері Қазақстан Республикасы мен оның одақтастарына қарсы агрессияға тойтарыс беру, агрессорды әскерлерге зақымдау, оны соғыс қимылдарын тоқтатуға мәжбүрлеу, агрессияға дейін болған жағдайды қалпына келтіру болып табылады.

Тұтастай алғанда, Қазақстанның төртінші әскери доктринасы

сабақтастықты сақтап қалды және алдыңғы үш доктринаның өзекті ережелерін ескерді. Сонымен бір мезгілде геосаяси жағдайдың, әскери жанжалдардың сипатының, қарулы күрестің нысандары мен тәсілдерінің өзгеруі жағдайында ол үштұғырлы міндетті шешуді негізге ала отырып, Қазақстанның әскери саясатын өзекті ете түсті:

-біріншіден, мемлекеттің аумақтық тұтастығын, тәуелсіздігі мен егемендігін Қарулы қорғауды қамтамасыз ету;

-екіншіден, қоғамдық және мемлекеттік құрылыс тұрақтылығының әскери кепілдіктерін жасау, ішкі саяси тұрақтылықты қамтамасыз ету және елде құқықтық тәртіпті сақтау;

-үшіншіден, еліміздің кез келген өңіріндегі қарулы зорлық-зомбылық пен террористік әрекеттерге уақтылы және тиімді қарсы іс-қимыл.

7. Қазақстан Республикасының Бесінші әскери доктринасы.

Солтүстік Африка мен Таяу Шығыстағы «араб көктемі», Украинадағы «абырой революциясы» және одан кейін Қырымның Ресейге қосылуы, әлемдік державалар басшылығының дипломатиялық әдістерден әлемнің әртүрлі аймақтарында өздерінің ұлттық мүдделерін іске асырудың күш әдістеріне көшуі-осының бәрі Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы саясатын түзетуге негіз болды, өйткені жоғарыда аталғандардың барлығы тікелей немесе жанама түрде біздің еліміздің ұлттық мүдделеріне әсер етті.

Әлемдегі әскери-саяси жағдайдың даму болжамдары жекелеген мемлекеттердің қазіргі әлемдік тәртіпті өзгертуге ұмтылуына байланысты шиеленістің күшеюіне, тұрақсыздық ошақтарының кенюіне тенденциялардың бар екенін көрсетті. Өздерінің әскери-саяси және әскери-стратегиялық мақсаттарына қол жеткізу үшін олар өңірлер мен мемлекеттер ішіндегі саяси, әлеуметтік, экономикалық, аумақтық, этникалық, конфессиялық және басқа да қайшылықтарды пайдаланды.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, Қазақстанның әскери саясатын түзету және мемлекеттің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету тетігін жетілдіру қажеттігі пісіп-жетілді. Осы мақсатта ел бас-

частей. В первой части раскрываются военно-политические основы безопасности, дается прогноз развития военно-политической обстановки, излагается политика Казахстана в области обеспечения военной безопасности, раскрывается сущность военной организации государства.

Во второй части документа рассматриваются военно-стратегические основы безопасности государства, определяются характер и типы военных конфликтов, раскрываются основы применения военной организации государства, а также сущность руководства обеспечением военной безопасности.

В третьей части документа рассматриваются военно-экономические и военно-технические основы обеспечения безопасности, определяются цели, принципы, задачи и направления военно-экономического и военно-технического обеспечения, мобилизационной подготовки экономики и создания системы резервов Республики Казахстан.

В четвертой части Военной доктрины рассматриваются вопросы международного военного сотрудничества, в том числе участие Казахстана в коалиционном военном строительстве, его миротворческая деятельность.

Внутренними факторами принятия третьей военной доктрины послужили социально-экономическая и политическая модернизация казахстанского общества, что предопределило совершенствование и развитие военной организации государства.

Внешними предпосылками выступила современная международная ситуация, характеризующаяся нестабильностью и порождающая опасность для стран, независимо от их экономического и военного потенциала. В документе сняты прежние указания на переход от однополярной к многополярной модели мирового развития, на угрозу со стороны «новых ядерных государств» (Индии и Пакистана) в регионе; в числе военно-политических партнеров Казахстана не указываются Турция и Германия; в раздел о международном сотрудничестве введена ОБСЕ и т.д.

С учетом политических реалий, с учетом миротворческой деятельности Казахстан не предусматривает участия своих вооруженных сил в конфликтах высокой интенсивности. А это, в свою оче-

Согласно установкам Главы нашего государства, была создана межведомственная рабочая группа для разработки очередной, третьей по счету военной доктрины. Рабочей группой был осуществлен комплексный анализ геополитической ситуации и военно-политической обстановки. Этот анализ показал, что международная обстановка в данный период характеризовалась динамизмом, многогранностью происходящих процессов, а также эволюцией ряда ключевых международных институтов, что ставило задачу по-новому, реалистически и комплексно оценить систему угроз безопасности Казахстана и на этой основе выработать приоритеты военной политики и военного строительства, соответствующие имеющимся у страны возможностям и ресурсам.

С учетом вышесказанного после рассмотрения на заседании Совета Безопасности Республики Казахстан Указом Президента Республики Казахстан № 229 от 21 марта 2007 года была принята третья военная доктрина в истории Республики Казахстан, которая существенно отличается от двух предыдущих: первая основывалась на наличии в стране ядерного оружия, а вторая предусматривала участие Казахстана в глобальных войнах с привлечением огромных мобилизационных и людских ресурсов. Содержание последней военной доктрины Казахстана отражает перемены, которые произошли в мире за прошедшие 7 лет, а также изменения во взглядах руководства страны на приоритеты в области обеспечения военной безопасности в контексте изменений характера мирового развития. По сравнению с прежней редакцией предыдущих военных доктрин изменилась и структура нового документа.

В этой военной доктрине были рассмотрены факторы, отрицательно влияющие на реализацию национальных интересов Республики Казахстан, классифицированы возможные вызовы и угрозы безопасности страны, сформулированы военно-политические задачи по обеспечению безопасности государства, а также цели, задачи и направления деятельности по осуществлению вооруженной защиты Республики Казахстан, предупреждению военных конфликтов, которые могут угрожать как Казахстану, так и дружественным ему государствам.

Новая Военная доктрина состоит из четырех взаимосвязанных

шылығы жаңа, бесінші әскери доктринаны әзірлеу туралы шешім қабылдады.

2016 жылдың екінші жартысы мен 2017 жылдың бірінші жартысы ішінде Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігі жанынан құрылған ведомствоаралық жұмыс тобы осы құжаттың жобасы бойынша жұмыс жүргізді.

Бесінші әскери доктринаны әзірлеудің ерекшелігі құжаттың дайындалған жобасын талқылауға мамандарды ғана емес, барлық мүдделі азаматтарды да тарту болды.

Доктрина жобасы Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің ресми сайтында орналастырылды, келіп түскен барлық ұсыныстар мен ескертулерді жұмыс тобы қарады. Олардың көпшілігі ескеріліп, құжатта көрініс тапты. Осындай жұмыстың нәтижесінде құжаттың мазмұны 2011 жылғы алдыңғы әскери доктринадан айтарлықтай ерекшелене бастады, бірақ ол негізгі ережелер бойынша сабақтастықты сақтап қалды.

Жаңа бесінші әскери доктрина ел Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2017 жылғы 29 қыркүйектегі № 554 Жарлығымен бекітілген.

Өзінің құрылымында жаңа Әскери доктрина алдыңғы құжатқа ұқсайды және 4 бөлімнен тұрады:

1) Кіріспе - жаңа негізгі ұғымдар енгізілді, атап айтқанда: төмен, орташа, жоғары қарқынды әскери қақтығыстар және «гибридті» күрес әдістері.

2) Ағымдағы ахуалды талдау - мұнда әскери қатерлердің тізбесі және қазіргі заманғы әскери жанжалдардың сипаты айқындалған, Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігі саласындағы ағымдағы жағдайды бағалау оны қамтамасыз етудің басым бағыттарын белгілеуге мүмкіндік береді.

3) Негізгі ережелер - онда әскери қауіпсіздікті қамтамасыз етудің мақсаты мен қағидаттары, әскери-саяси, әскери-стратегиялық және әскери-экономикалық салалардағы, жұмылдыру дайындығындағы, сондай-ақ мемлекеттің әскери ұйымын дамытудағы қызмет бағыттары тұжырымдалған.

Осы бөлімде әскери-стратегиялық саладағы қызмет бағытында негізгі міндеттердің бірі әлеуметтік, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алуды және жоюды қамтамасыз ету болып айқындалған.

4) Қорытынды - Әскери доктринаның қорытынды ережелеріне сәйкес оны іске асыру Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың жауынгерлік әзірлігін және мемлекеттің жұмылдыру әзірлігін мемлекетке әскери қатерлерге барабар ден қою үшін қажетті деңгейде ұстап тұруға, Қазақстан Республикасының халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қатысуын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Доктринада қазіргі заманғы әскери қақтығыстардың ерекшеліктерінің ішінде олардың белсенділігі, өткірлігі, ауқымының кеңеюі, әскери іс-қимылдар жүргізу салалары (ғарыш және ақпараттық кеңістікке), мақсаты қолайсыз сыртқы жағдайлар жасау және қарсы тұрған мемлекеттегі ішкі жағдайды тұрақсыздандыру болып табылатын "гибридті" күрес әдістерін қолдану үрдістері атап өтілген.

Доктринада айқындалған әскери қатерлердің тізбесі және қазіргі заманғы әскери жанжалдардың сипаты, Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігі саласындағы ағымдағы жай-күйін бағалау оны қамтамасыз етудің басым бағыттарын белгілеуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, үш ірі блокты қамтитын Қазақстанның әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету шаралары айқындалды:

- біріншісі-Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын жауынгерлік әзірлікте ұстау;
- екіншісі-мемлекеттің жұмылдыру дайындығын қолдау;
- үшіншісі-Қазақстан Республикасының халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қатысуын кеңейту.

Бірінші блок негізгі шараларды қамтиды:

- әскери жоспарлауды жетілдіру процесінде іске асырылатын;
- Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың құрамын, құрылымын және орналасқан жерін дамыту бойынша;
- әскерлерді даярлау жүйесін жетілдіру бойынша;
- мемлекеттің әскери ұйымын басқару жүйесін дамыту бойынша;
- зымыран шабуылы туралы ескерту жүйесін дамыту бойынша;
- ақпараттық-психологиялық әсерге қарсы іс-қимыл жүйесін дамыту бойынша;
- киберқауіпсіздікті арттыру бойынша;
- диверсиялар мен террористік актілердің алдын алу және жолын кесу бойынша;

Вооруженных сил, других войск и воинских формирований к изменившимся реалиям, иными словами, о необходимости проведения военной реформы.

Впервые за годы независимости Казахстана был открыто опубликован документ, в котором содержались основополагающие официальные взгляды на военную стратегию, обеспечение военной безопасности, предотвращение войн и вооружённых конфликтов, военное строительство, а также на применение вооруженных сил, других войск и воинских формирований государства. Открытое опубликование в Казахстане военной доктрины в 2000 году способствовало созданию обстановки открытости в военной области, повышению доверия и демилитаризации отношений с соседними государствами.

5. Третья Военная доктрина в истории независимого Казахстана

Изменения военно-политической обстановки в мире и регионе в течение первого десятилетия XXI века, политическая нестабильность, ухудшение социально-экономических условий в странах Центральноазиатского региона, необходимость обеспечения в этой связи национальной безопасности Казахстана определили потребность в пересмотре основ военной политики и стратегии национальной безопасности нашего государства. Актуальными стали вопросы о разработке новых подходов к проблемам вооруженной защиты национальных интересов государства, о переосмыслении роли и места всех компонентов военной организации государства в обеспечении национальной безопасности, а также о дальнейшем совершенствовании Вооруженных сил, других войск и воинских формирований Республики Казахстан в соответствии с возлагаемыми на них задачами.

В 2006 года в своем Послании народу Казахстана Президент страны Н. А. Назарбаев поручил разработать новую военную доктрину, предусматривающую создание профессиональной армии, соответствующей международным стандартам. Вооруженные Силы Республики Казахстан должны быть обеспечены современным вооружением и военной техникой, соответствующей угрозам, характерным как для условий Казахстана, так и для любой международной ситуации.

В ней впервые гармонично были связаны необходимость развития вооруженных сил с характером реальных военных угроз, основными тенденциями в военном искусстве и экономическими возможностями государства.

Значение второй военной доктрины Казахстана состоит и в том, что впервые в казахстанской военно-научной практике была дана новая классификация военных конфликтов на основе принципа их интенсивности и возможных последствий от участия в них страны. В частности, в доктрине выделялись конфликты малой, средней и высокой интенсивности и, соответственно, определялись необходимые качественные критерии использования в них Вооруженных Сил Казахстана.

Военная доктрина Казахстана 2000 года была нацелена на совершенствование системы обеспечения военной безопасности на этапе строительства демократического и правового государства и рассчитана на среднесрочный период, имела сугубо оборонительный характер, опиралась на комплексную оценку состояния военно-политической обстановки в мире и регионе, экономические реалии и ресурсные возможности государства. В ней было отмечено, что «происходит возникновение новых рисков и угроз безопасности, среди которых наибольшую опасность представляет повышение вероятности возникновения различного рода военных конфликтов, распространения экстремизма, международного терроризма, организованной преступности, незаконного оборота оружия и наркотиков». Исходя из этого главной целью военного строительства в Республике Казахстан данная военная доктрина определила «создание хорошо оснащенных, высокомобильных вооруженных сил, способных обеспечить защиту жизненно важных национальных интересов государства от существующих и потенциальных военных угроз».

По мнению многих экспертов, именно принятие военной доктрины в 2000 году ознаменовало новый этап в военном строительстве, в развитии военной организации государства и системе обеспечения военной безопасности Казахстана. На основании новых подходов к обеспечению военной безопасности страны, определенных в этой военной доктрине, был сделан вывод о необходимости осуществления преобразований всей военной организации государства и адаптации

- мемлекеттік шекараны сенімді күзетуді (қорғауды) қамтамасыз ету бойынша;

- аумақтық қорғанысты Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігінің жалпы жүйесіне интеграциялау бойынша;

- Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарды техникалық жарақтандыру бойынша;

- материалдық-техникалық қамтамасыз ету жүйесін дамыту бойынша;

- әскери білім беруді дамыту бойынша;

- әскери ғылымды дамыту бойынша.

Осы ауқымды тізбеден көптеген шараларды жүзеге асыру алдыңғы Әскери доктринада да көзделген болатын. Бірақ олардың маңызды бөлігі қазіргі әскери қақтығыстардың тәжірибесі мен Әскери істегі өзгерістерді ескере отырып, айтарлықтай түзетілді.

Әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі шаралардың екінші блогында алдыңғы Әскери доктринада баяндалған Қазақстан Республикасының жұмылдыру дайындығы мен қорғаныс-өнеркәсіп кешенін дамытудың негізгі іс-шаралары айқындалды. Қазіргі кезеңде олар үлкен нақтылауға ие болды.

Қазақстандық қорғаныс-өнеркәсіп кешенін дамыту үшін қазіргі заманғы қару-жарақ пен әскери техниканы жеткізу және еліміздің аумағында бірлескен өндірістер құру үшін шетелдік компаниялармен өзара тиімді ынтымақтастықты пайдаланудың маңызы зор.

Бұл ретте шетелдік компаниялармен ынтымақтастықтың геосаяси және әскери аспектілерін ескеру қажет. Атап айтқанда, біздің елге қару-жарақ пен әскери техниканың әлеуетті экспорттаушылары болып табылатын мемлекеттер Қазақстанның әскери-техникалық, әскери және тіпті экономикалық саясатының сипаты мен мазмұнына жанама ғана емес, тікелей де ықпал ете алады.

Үшінші блок негізгі шараларды қамтиды:

- халықаралық әскери ынтымақтастықты дамыту бойынша;

- ұжымдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін ынтымақтастықты дамыту бойынша;

- Қазақстан Республикасының бітімгершілік қызметке қатысуын кеңейту бойынша ұсыныстар енгізеді.

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап Қазақстанның ха-

лықаралық әскери ынтымақтастығы оның ұлттық қауіпсіздігін нығайту мүддесінде жүзеге асырылды.

Қазіргі жағдайда халықаралық әскери ынтымақтастықты көпжақты және екіжақты форматтарда жүзеге асыру кезінде Орталық Азия өңіріндегі Батыс елдерінің негізгі мақсаттарының бірі энергия ресурстарының кен орындарына, сондай-ақ оларды тасымалдау маршруттарына бақылау орнату болып табылатындығын елемеуге болмайды. Осы мақсатты іске асыруға ҰҚШҰ ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымы) және ШЫҰ (Шанхай ынтымақтастық ұйымы) шеңберіндегі интеграциялық процестер толық көлемде кедергі келтіретіндіктен, осы ұйымдарға мүше елдердің стратегиялық әріптестігіне қарсы іс – қимыл жасау әрекеттері тұрақты түрде ашық немесе жабық нысанда жүзеге асырылатын болады.

Бұл ретте көршілермен, сондай-ақ басқа мемлекеттермен, бірінші кезекте ҰҚШҰ және ШЫҰ мүшелерімен өзара мүдделерді ескеру маңызды.

ҰҚШҰ – ға қатысушы мемлекеттермен коалициялық әскери құрылыс шеңберіндегі әскери ынтымақтастық Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігін және біздің өңірдегі ұжымдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің неғұрлым тиімді құралы болып табылады.

Қазақстан Республикасының бітімгершілік қызметке қатысуын кеңейту әлемдегі әскери-саяси тұрақтылықты қамтамасыз етуге жәрдемдесіп қана қоймай, ұлттық қауіпсіздікті нығайтудың маңызды факторы болып табылады. Әскери доктринада біздің бітімгершілік қызметке қатысуымызды жандандыру үшін қабылдануы қажет шаралар тізбесі айқындалған.

2017 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстан БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты емес мүшесі болғандықтан, осыған байланысты бітімгершілік қызмет саласында ашылатын барлық мүмкіндіктерді пайдалану қажет.

Біздің еліміз өзінің бітімгершілік қызметінде өңірлік және халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің шешімдеріне және жалпыға бірдей танылған халықаралық құқық нормаларына сәйкес ұжымдық күш-жігерді шоғырландыру қажеттігі туралы қағидатты ұстанымды ұстанады.

Қорытындылай келе, 1993, 2000, 2007 және 2011 жылдардағы

Во-вторых, крайне важным представлялось учесть глобальные изменения геополитического характера, произошедшие в мире. С одной стороны, с окончанием противостояния двух главных военно-политических блоков исчезла явная угроза мировой войны. С другой стороны, напротив, наблюдался рост числа локальных конфликтов по всему миру. Особую опасность вызывал тот факт, что вооруженные конфликты все чаще происходят в непосредственной близости от границ Республики Казахстан. Были основания утверждать, что первое десятилетие нового века будет еще более «богатым» на конфликты. Поэтому в новых условиях все большее значение приобретала миротворческая функция Вооруженных Сил.

На уровень глобальных проблем, угрожающих всем без исключения странам, выходили вопросы распространения терроризма и экстремизма, а также тесно связанные с ними такие явления, как наркобизнес и незаконная торговля оружием. Несмотря на усилия мирового сообщества по нераспространению оружия массового уничтожения, в мире, вблизи границ Казахстана, появились новые ядерные государства, обладающие средствами доставки дальнего радиуса действия.

В третьих, остро встала задача адаптировать военную организацию государства к новым рыночным условиям. Предыдущая первая военная доктрина появилась в переходный период, когда новые экономические условия хозяйствования еще не сложились. В то же время вхождение в рыночные отношения поставило перед военной организацией страны множество непростых вопросов проведения мобилизационной подготовки, создания мобилизационных резервов, проведения стратегического развертывания и др. Кроме того, жизненно важным представлялось преодолеть в условиях сложной экономической ситуации хроническую недостаточность финансирования военных нужд государства, выработать новые подходы к экономическому обеспечению военной реформы. Отмеченные моменты были учтены Казахстаном при разработке второй военной доктрины. К тому же был тщательно обобщен и использован опыт военного строительства в ряде зарубежных стран.

Вторая военная доктрина явилась составной частью Стратегии национальной безопасности Республики Казахстан на 1999–2005 гг.

В декабре 1999 года на заседании Совета Безопасности была рассмотрена Стратегия национальной безопасности Республики Казахстан на 1999–2005 годы. В ней был сделан анализ изменившейся обстановки в регионе, определены внешние и внутренние угрозы, намечены приоритетные направления в сфере обеспечения военной безопасности страны, поставлена задача по адаптации Вооруженных сил, других войск и воинских формирований республики к изменившимся реалиям. Принятие этого документа сыграло решающую роль для последующей корректировки военной политики Казахстана. Принятие Стратегии национальной безопасности явилось отправной точкой нового этапа в укреплении национальной безопасности Казахстана и коренного изменения политики в области обороны. Следующим важным шагом в этом направлении стало принятие новой военной доктрины Республики Казахстан.

Новая военная доктрина была рассмотрена на заседании Совета Безопасности Республики Казахстан 2 февраля 2000 года, а 10 февраля 2000 года Указом Президента Республики Казахстан № 334 была принята вторая военная доктрина Республики Казахстан. За семь лет, прошедших с момента принятия первой военной доктрины суверенного Казахстана, кардинально изменилась обстановка в мире и Центрально-Азиатском регионе. Эти изменения коснулись как политических, так и военных аспектов. Необходимость разработки и принятия второй военной доктрины была связана со следующими обстоятельствами.

Во-первых, необходимо было предусмотреть в вопросах военного строительства стремительные изменения в средствах, методах и характере военных действий, произошедшие за последние годы прошлого столетия. Наглядной иллюстрацией новых тенденций в военной области стали действия НАТО на Балканах. Анализ опыта современных войн показал, что в военном искусстве приоритет отдается применению средств информационного воздействия, автоматизированному управлению боем, авиационным ударам, новым видам оружия. Стремление нанести максимальный экономический ущерб противнику за короткое время делает уязвимыми в одинаковой степени, как военные, так и гражданские объекты. Эти изменения необходимо было предусмотреть при реформировании Вооруженных Сил Республики Казахстан.

эскери доктриналар таза қорғаныс сипатына ие болды және орта мерзімді кезеңге есептелген деп айта аламыз.

Бесінші Әскери доктринада бірқатар жаңалықтар бар, осы Доктринадағы жаңалықтардың ішінде сарапшылар күрестің «гибридті» әдістері туралы ережені ең маңызды деп санайды, сонымен қатар «аумақтық қорғаныс» деген ұғым ерекшеленеді.

Сонымен қатар, жаңа бесінші Әскери доктринада әскери қауіпті сыртқы және ішкі деп бөлуден бас тарту туралы шешім қабылданды, өйткені қазіргі жағдайда оларды бөліп қарау мүмкін емес.

Гибридті күрес, киберқауіпсіздік және ақпараттық қауіпсіздік ұғымдарының әскери доктринасына енгізілуі біздің мемлекетіміз қазіргі заманғы сын-қатерлерге жедел әрекет ететінін көрсетеді. Жалпы, біздің әскери доктриналарымыздың басты ерекшелігі-стратегиялық құжат тек қорғаныс мақсатын көздейді.

Қорғаныс әрқашан біздің Отанымыздың Тәуелсіздігінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі болды және болады да.

Әскери доктринаның ережелерін іске асыру мемлекеттік жоспарлау жүйесі құжаттарының шеңберінде бөлінетін бюджет қаражаты шегінде жүзеге асырылатын болады.

Бұл ретте әлемдегі және өңірдегі әскери-саяси ахуал, әскери жанжалдардың сипаты мен қарулы күрестің мазмұны өзгерген жағдайларда осы құжаттың ережелерін нақтылауға және толықтыруға жол беріледі.

Әскери доктринаның ережелері Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқына Жолдауларында нақтыланады және Қазақстан Республикасының Мемлекеттік және әскери жоспарлау жүйесінде түзетіледі.

8. Қорытынды.

Қазақстанның тәуелсіздік жылдарында ел басшылығы сыртқы және ішкі саясат, сондай-ақ әскери құрылыс саласындағы кешенді шараларды жүзеге асырды, бұл біздің мемлекетіміздің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

Қазақстан Республикасының қалыптасуы, оның саяси жүйесі және экономиканы қайта құру кезеңінде елдің егемендігі мен ау-

мақтық тұтастығын қорғауды қамтамасыз ететін әскери қауіпсіздіктің сенімді жүйесін құру аса маңызды міндеттер қатарында болды.

Әскери құрылыс тәжірибесінің болмауына, өтпелі кезеңнің объективті қиындықтарына қарамастан, қысқа мерзімде әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесінің негіздері қаланды және мемлекеттің әскери ұйымы, оның ішінде оның маңызды атрибуттарының бірі – Қарулы Күштер құрылды. Мемлекеттік шекараны күзету және қорғау ұйымдастырылды. Әскерлерді тұрақты жауынгерлік әзірлікте ұстау жөнінде шаралар қабылданды. Қазақстанның бірінші әскери доктринасын және әскери мәселелер бойынша бірқатар заңдарды қоса алғанда, әскери қауіпсіздікті қамтамасыз етудің және әскери құрылысты жүзеге асырудың нормативтік-құқықтық базасы әзірленді.

2000 жылы екінші әскери доктрина, сондай – ақ әскери реформа тұжырымдамасын және Қазақстан Республикасында әскери құрылыстың 2005 жылға дейінгі кезеңге арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту елдің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі сапалы жаңа кезеңді-әскери реформаны жүзеге асыруға серпін берді.

XXI ғасырдың бірінші онжылдығы ішінде әлемдегі және өңірдегі әскери-саяси ахуалдың өзгеруі, Орталық Азия өңірі елдеріндегі саяси тұрақсыздық Ұлттық қауіпсіздік стратегиясын және мемлекетіміздің әскери саясатының негіздерін одан әрі түзетуді талап етті.

2007 жылғы наурызда Қазақстан Республикасының үшінші әскери доктринасы қабылданды. Осы құжатпен Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын дамытуға, сондай-ақ олардың әскери қауіпсіздік қатерлерін бейтараптандыруға және төмен және орташа қарқынды қақтығыстарда міндеттерді орындауға дайындығын қамтамасыз етуге бағытталған әскери-саяси, әскери және әскери-техникалық сипаттағы өзара байланысты шаралар кешені айқындалды. 2007 жылғы Әскери доктринаның талаптарына сәйкес әскери құрылыстың негізгі бағыттарына түзету жүзеге асырылды.

XXI ғасырдың екінші онжылдығының басында «араб көктемі» деп аталатын әскери-саяси жағдайдың түбегейлі өзгеруіне, сондай-ақ өңірлік және ұлттық қауіпсіздікке, оның ішінде асимметриялы қауіп-қатерлердің туындауына байланысты Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігінің 2012-2016 жылдарға арналған жаңа

жылға арналған доктринасының қабылдануына байланысты. В тех условиях доктрина была ориентирована на формирование системы обеспечения военной безопасности на этапе становления суверенного государства. Наряду с другими законодательными и нормативными правовыми актами, она сыграла положительную роль на этапе становления военной организации государства и его Вооруженных сил в обеспечении военной безопасности страны.

4. Вторая Военная доктрина Казахстана

Глобальные изменения, произошедшие в мире и Центральноазиатском регионе к концу 1990-х годов, несли в себе противоречивые тенденции. Снижение угрозы крупномасштабных войн сопровождалось возникновением новых рисков и угроз, среди которых наибольшую опасность представляло повышение вероятности возникновения локальных военных конфликтов. Это было связано с обострением территориальных, национальных, этнических, религиозных и иных противоречий.

Особую актуальность приобрели угрозы распространения терроризма и экстремизма, а также тесно связанные с ними наркобизнес и незаконная торговля оружием. Однако изменения, произошедшие в регионе, не обеспечивали гарантий для безопасного развития Казахстана. Возникли новые факторы, дестабилизирующие обстановку в регионе и создающие угрозу национальной безопасности. Время потребовало пересмотра военной политики и модернизации нашей военной организации под изменившиеся требования обеспечения военной безопасности.

Летом 1999 года была создана рабочая группа для разработки новой военной доктрины государства. Разработчикам предстояло решить главную задачу – четко и обоснованно определить приоритеты военных потребностей с учетом существующей в стране экономической ситуации. Кроме того, необходимо было подготовить предложения в военный раздел Стратегии национальной безопасности, разработка которой осуществлялась под руководством Секретариата Совета Безопасности. Была проведена жесткая инвентаризация военной организации государства: задачи и структура, ее состояние и боеготовность, материально-техническое и финансовое обеспечение.

задачу исторического значения. Было также отражено, что Казахстан признает за каждым государством, нацией, равное право на участие в решении всех вопросов международной жизни; выступает против силовой политики и гонки вооружений.

Первая Военная доктрина Республики Казахстан, исходила из принципов предотвращения войны, оборонной достаточности, союза взаимопомощи стран СНГ. Так, как на Алматинской встрече 21 декабря 1991 года руководители одиннадцати республик подтвердили решение, принятое в Беловежской пуще, о роспуске СССР и создании Содружества Независимых Государств (СНГ). В сложившихся условиях руководству Казахстана необходимо было оперативно решать комплекс одномоментно возникших проблем в различных сферах, в том числе вопросы обеспечения национальной безопасности.

Кроме того, основные положения доктрины широко использовались во внешнеполитической и военной деятельности государства.

Учитывая то, что Казахстан стал первым государством в Центральной Азии, принявшим военную доктрину, Военная доктрина предусматривала, как меры по предотвращению войны, так и способы защиты суверенитета и территориальной целостности республики.

Военная доктрина 1993 года сыграла положительную роль в формировании и становлении армии Казахстана, но вместе с тем многие положения к концу 90-х годов потеряли свою актуальность. В Казахстане произошло много изменений. Была принята новая Конституция Казахстана, утверждены Стратегия развития Казахстана до 2030 года и Стратегия национальной безопасности на среднесрочный период, в которых определены приоритетные направления в сфере обеспечения военной безопасности.

Произошли кардинальные изменения и в мире. Возникшие потенциальные угрозы вблизи границ Казахстана, вероятность проникновения на территорию страны вооруженных формирований экстремистов и международных террористов вызвали необходимость адаптации военной политики, военной стратегии, военной организации Казахстана к изменившимся обстоятельствам.

Подводя итоги можно акцентировать, что основное содержание военной политики, направления военного строительства в начальный период были определены в военной доктрине, принятой в 1993

стратегиясы және қатарынан төртінші жаңа Әскери доктрина қабылданды.

Әскери доктринаның талаптарын іске асыру жөніндегі нысаналы қызмет 2011-2017 жылдар аралығындағы кезеңде мемлекеттің әскери ұйымын кешенді дамыту және оның әскери қауіпсіздігін нығайту жөніндегі міндеттердің елеулі көлемін орындауға мүмкіндік берді.

Бірақ өмір бір орында тұрмайды. Солтүстік Африка мен Таяу Шығыстағы «араб көктемінен» кейінгі әлемдегі әскери-саяси жағдайдың, Украинадағы оқиғалардың едәуір күрделенуі Қазақстанның әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы саясатын түзетуді талап етті.

2017 жылғы 29 қыркүйекте бекітілген бесінші Қазақстан Республикасының жаңа әскери доктринасында әскери қатерлердің сипаты, қазіргі заманғы әскери жанжалдардың ерекшеліктері ескеріле отырып, әскери-саяси, әскери-стратегиялық және әскери-экономикалық қауіпсіздік пен қорғанысты қамтамасыз ету салаларындағы қызметтің міндеттері мен бағыттары тұжырымдалды.

Әрбір әскери доктринаның қабылдануы әлемдегі және өңірдегі әскери-саяси жағдайда болған және Қазақстанның ұлттық мүдделерін қозғайтын өзгерістермен, біздің еліміз үшін жаңа әскери қатерлердің туындауымен байланысты болды, оларға қарсы іс-қимыл жасау үшін мемлекеттің әскери ұйымында, Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарында қайта құруларды жүзеге асыру қажет болды.

Біздің елімізде қабылданған барлық бес әскери доктрина белгілі бір уақытша кезеңде әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігін және әскери құрылысты жүзеге асыру, мемлекеттің әскери ұйымын, Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құрылымдарды Қазақстан үшін неғұрлым өзекті әскери қатерлерге қарсы іс-қимыл жасауға даярлау алгоритмін айқындайды.

Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасының қорғанысы мен әскери қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі міндеттерінің бірі бейбіт және соғыс уақытында азаматтық қорғау іс-шараларын орындау болып табылады.

«Азаматтық қорғау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 19-бабының 6-тармағына сәйкес мемлекеттің азаматтық қорғаныс

бойынша даярлығы қару-жарақтың, әскери техниканың және халық пен объектілерді қорғау құралдарының дамуы ескеріле отырып, күні бұрын бейбіт уақытта жүзеге асырылады. Ал 7-тармақта Қазақстан Республикасының аумағында немесе оның жекелеген жерлерінде азаматтық қорғанысты жүргізу ерекше жағдайларда әскери жан-жалдардың нақты басталуы немесе Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің өкімі бойынша Қазақстан Республикасының аумағында немесе оның жекелеген жерлерінде соғыс жағдайын енгізу басталады деп айтылған.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне соғыс жағдайы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2020 жылғы 10 маусымдағы Қазақстан Республикасының Заңында 10-бапта Қазақстан Республикасының Үкіметі соғыс жағдайы кезеңінде Азаматтық қорғанысқа басшылық етеді, Азаматтық қорғаныс іс-шараларын, сондай-ақ Қазақстан Республикасының қорғанысы мүддесінде аумақты жедел жабдықтауды қамтамасыз ету бойынша жергілікті атқарушы органдарға тапсырмалар белгілейді деп көрсетілген.

Азаматтық қорғаныс жүйесін дамыту мемлекет үшін маңызды проблемалардың бірі болып табылады. Жұмылдыру жарияланған кезде азаматтық қорғаныстың бірінші кезектегі міндеттерінің бірі соғыс жағдайы мен соғыс уақытын енгізу азаматтық қорғаныс жоспарын енгізу болып табылады.

2020 жылғы 25 мамырдағы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жұмылдыру дайындығы мен жұмылдыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес азаматтық қорғаныс жоспары Қазақстан Республикасы Қорғаныс жоспарының құрамдас бөлігі болып табылады және бейбіт және соғыс уақытында Азаматтық қорғаныс іс-шараларының көлемін, ұйымдастырылуын, тәртібін, тәсілдері мен орындалу мерзімдерін айқындайды.

2030 жылға дейінгі ұзақ мерзімді перспективаға арналған Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау тұжырымдамасының бөлімдерін қалыптастыру шеңберінде Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс жүйесін дамытуды қарайды. Қазақстан Республикасының Азаматтық қорғаныс саласындағы азаматтық

Провозгласив свою государственную независимость, Казахстан столкнулся с необходимостью создания полноценной системы обеспечения военной безопасности, основу которой должна была составить военная организация государства.

Министерством обороны Республики Казахстан совместно с отделом обороны Аппарата Президента и Кабинета министров, на основании изучения международного опыта, была определена очередность разработки нормативно-правовой базы строительства Вооруженных сил и обеспечения военной безопасности страны. Для определения основных направлений и содержания военной стратегии, военного строительства в условиях резкого изменения международной обстановки и строительства независимого демократического государства.

В качестве первоочередной работы была определена подготовка военной доктрины 11 февраля 1993 года Постановлением Президента Республики Казахстан № 1094 была принята первая военная доктрина в истории Республики Казахстан и среди стран Центральной Азии.

В военной доктрине подчеркивалось, что Казахстан исходит из необходимости новых подходов к вопросам войны и мира, обеспечения своей военной безопасности. В ней отмечалось, что непосредственную угрозу войны отодвинуть удалось, но военная опасность еще существует. Поэтому поддержание обороноспособности страны является важнейшей задачей государства и всего народа.

Военная доктрина, как составная часть военной политики государства предусматривала с одной стороны меры предотвращения войны, а с другой – определяла способы защиты суверенитета, независимости и территориальной целостности Республики Казахстан.

В данной Военной доктрине нашло отражение такое положение, что Казахстан никогда и ни при каких обстоятельствах не начнет первым военные действия против какого-либо государства, если сам или его союзники не станут объектом вооруженной агрессии. Более того, в доктрине отмечалось, что Казахстан никому не угрожает, готов со всеми государствами строить отношения на основе взаимного учета интересов безопасности, не стремится к военному превосходству и рассматривает сокращение ядерных и обычных вооруженных сил как

Военная доктрина — декларация о политике государства в области обороны. Это система официальных взглядов и положений, устанавливающая направление военного строительства, подготовки государства и вооружённых сил к войне, способы и формы её ведения. Основные положения военной доктрины складываются и изменяются в зависимости от политики и общественного строя, уровня развития производительных сил, новых научных достижений и характера ожидаемой войны.

В бывшем СССР автором первой Военной доктрины принятой 1936 году был маршал СССР М. Тухачевский. Последняя советская военная доктрина, принятая в 1987 году, носила ярко выраженный оборонительный характер.

Согласно статьи 36 Конституции Республики Казахстан защита Республики Казахстан является священным долгом и обязанностью каждого ее гражданина.

В соответствие с пунктом 2 статьи 4 Закона Республики Казахстан «Об обороне и Вооружённых Силах Республики Казахстан» разработка основных положений Военной доктрины Республики Казахстан является государственным регулированием в области обороны.

Порядок утверждения Военной доктрины Республики Казахстан согласно полномочий Президента Республики Казахстан в области обороны определено в пункте 2 статьи 5 вышеуказанного Закона.

3. Первая Военная доктрина Республики Казахстан

До обретения независимости Казахстан, как и другие республики Советского Союза, напрямую не сталкивались с проблемой обеспечения своей военной безопасности. Он выполнял централизованные оборонные заказы, участвовал в обеспечении повседневной деятельности воинских формирований, дислоцированных на своей территории. Для выполнения этих и других задач в аппаратах ЦК Компартии и Совета Министров Казахстана функционировали соответствующие отделы, но в целом руководство республики не обладало достаточным управленческим опытом организации и обеспечения военной безопасности.

қорғау тұжырымдамасының мақсаты әскери жанжалдар мен әртүрлі сипаттағы төтенше жағдайлар кезінде туындайтын қауіптерден халықтың, материалдық және мәдени құндылықтардың қорғалуының қажетті деңгейін қамтамасыз ету болып табылады.

Азаматтық қорғаныс саласындағы тұжырымдаманы әзірлеу:

а) азаматтық қорғаныс саласында қазіргі заманғы талаптарға жауап беретін нормативтік-құқықтық, нормативтік-техникалық және әдістемелік базаны қалыптастыру;

ә) азаматтық қорғаныс жөніндегі іс-шараларға қойылатын талаптардың және оларды өткізу қағидаларының бірыңғай жүйесін қалыптастыру;

б) қазіргі қауіп-қатерлерді ескере отырып, әскери қақтығыстар мен төтенше жағдайлар кезінде туындайтын қауіп-қатерлерден халықты, материалдық және мәдени құндылықтарды қорғау жөніндегі іс-шаралар жүйесін оңтайландыру;

в) әскери қақтығыстар мен төтенше жағдайлар кезінде туындайтын қауіп-қатерлерден халықты, материалдық және мәдени құндылықтарды қорғаудың озық технологиялары негізінде Азаматтық қорғанысты ұйымдастыру мен жүргізудің жаңа тәсілдерін қалыптастыру;

г) белгілі бір (ерекше) аумақтарда халықты, материалдық және мәдени құндылықтарды әскери жанжалдар мен төтенше жағдайлар кезінде туындайтын қауіптерден қорғаудың қажетті деңгейін қамтамасыз ететін сараланған тәсілді қамтамасыз ету.

Қорытындылай келе, 2021 жылғы 21 маусымда Қазақстан Республикасының Президенті «Қазақстан Республикасының 2021-2025 жылдарға арналған Ұлттық қауіпсіздік стратегиясын бекіту туралы» Жарлыққа қол қойғанын ерекше атап өтуге болады.

Тұңғыш Президент – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың төрағалығымен өткен Қауіпсіздік Кеңесінің отырысында бұрын қаралған және мақұлданған Ұлттық қауіпсіздік стратегиясы елдің ұлттық мүдделерін қорғаудың тұжырымдамалық жаңартылған тәсілдемелерін қамтиды және ұлттық қауіпсіздікті нығайтудың негізгі басымдықтары айқындалды.

Азаматтардың, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігі бірінші орынға қойылған. Стратегия адами капитал саласындағы қауіпсіздікті қамта-

масыз етуге – бірінші кезекте, ұлттың зияткерлік әлеуетін сақтауға және ұлғайтуға баса назар аударады.

Ұлттық қауіпсіздіктің базалық факторларының қатарына биологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі кешенді жұмыстармен қатар қоғамдық денсаулық сақтауды дамыту енгізілді.

Экономикалық қауіпсіздік міндеттері айтарлықтай түзетілді. Оны қамтамасыз ету сыртқы күйзелістерге төзімді, өнімділікті ынталандыратын және технологиялық күрделілік деңгейін арттыратын, тұрақты жоғары өнімді жұмыс орындарын құратын және халықтың табысын арттыру үшін жағдайлар жасайтын өсу моделіне көшуге байланысты.

Атап айтқанда, сауда қауіпсіздігі, қаржы жүйесінің тұрақтылығы, көлік-транзит саласындағы тәуекелдерді азайту өзекті бағыттар болып табылады.

Сондай – ақ басымдықтардың қатарына экологиялық қауіпсіздік, оның ішінде экожүйелерді қорғау ғана емес, сонымен бірге табиғи ресурстарды басқару да кіреді. Мұнда елдің су қауіпсіздігі ерекше орын алады.

Табиғи және техногендік апаттардың салдарын болдырмау және азайту жөніндегі жұмысты жүйелі түрде күшейту талап етіледі.

Ақпараттық қауіпсіздік саласында өсіп келе жатқан киберқауіптерге қарсы іс-қимылға, Қазақстандықтардың дербес деректерін, ақпараттық инфрақұрылымды, стратегиялық объектілерді қорғауға және тұтастай алғанда, ұлттық ақпараттық кеңістіктің қорғалуын арттыруға маңызды рөл беріледі.

Қорғаныс қабілетін қамтамасыз ету, ұлттық мүдделерді халықаралық аренада ілгерілету ұлттық қауіпсіздіктің дәстүрлі бағыттарының қатарына кіреді. Сонымен бірге, олардың мазмұны жаңа аймақтық және жаһандық сын-қатерлерді, соның ішінде гибридті және асимметриялық қатерлерді көрсете отырып, елеулі өзгерістерге ұшырады.

Әрбір басым бағыт бойынша алдын алу тетіктері және қатердің алдын алу бойынша нақты шаралар әзірленді. Олар ұлттық қауіпсіздік тәуекелдерін басқару жөніндегі іс-қимыл жоспары арқылы іске асырылады, сондай-ақ ұлттық жобаларға және мемлекеттік жоспарлау жүйесінің, оның ішінде Қазақстан Республикасының Әскери доктринасының басқа да құжаттарына кіреді.

Бесінші Әскери доктринаның қорытынды бөлімінде Әскери

-военно-стратегические основы Военной (оборонной) доктрины;
-военно-экономические и военно-технические основы Военной (оборонной) доктрины.

Как системы принятых в государстве официальных взглядов, военные доктрины есть в любом государстве, и называются по разному, например:

- в России, Белоруссии, Казахстане — «Военная доктрина»;
- в США — «Стратегия национальной безопасности» и «Стратегическая концепция НАТО»;
- в КНР, Республике Узбекистан «Оборонная доктрина».

**Сравнительная таблица
по принятию Военных доктрин в странах
ближнего зарубежья**

1.	Наименование государств	Российская Федерация	Республика Узбекистан	Кыргызская Республика
2.	Количество принятых Военных доктрин	4	2	3
3.	Нормативно-правовые акты определяющие утверждение Военных доктрин	1. Указ Президента РФ № 1833 от 2. 11. 1993 г. 2. Указ Президента РФ № 706 от 21. 04. 2000 г. 3. Указ Президента РФ № 146 от 5. 02. 2010 г. 4. Указ Президента РФ № 2976 от 26. 12. 2014 г.	1. Постановление Олий мажлиса РУ № 105-1 от 30.08.1995 г. 2. Закон РУ от 9.01.2018г. № 458.	1. Первым документом Киргизии стала Военно-оборонительная концепция принятая в 1994 году. 2. Решение Совета Безопасности КР от 23.03.2002г. 3. Указ Президента КР № 165 от 15.07.2013 г.

внешней, так и во внутренней политике страны и мира. Например, без них невозможно было бы создавать различные международные союзы. Мировая торговля или международное освоение космического пространства невозможно без совместных принципов и единой системы, которые закрепляются доктринами или концепциями.

3. В экономике – это правильное развитие народного хозяйства и решение экономических проблем, разрабатывается экономическая доктрина. Она тесно связана с политической и отвечает на такие вопросы, как планирование хозяйственной деятельности, разделение труда, поиск союзников и конкурентов. Какими ресурсами и возможностями обладает общество, изучает сильные и слабые стороны экономики страны для создания крепкого государства.

Таким образом, понятие доктрины способно объединять различных людей в определенные группы, посредством научных учений и теорий. Без обучения доктрины невозможно развитие общества, построение государства и взаимодействие людей между собой.

4. «Оборонная безопасность» — более широкое понятие, чем «военная безопасность». Она обеспечивается усилиями всей страны или государства с учётом не только военных, но и экономических, информационных и других факторов.

Доктринальные вопросы в том или ином виде находят отражение в различных документах, например:

- в Конституции;
- в Концепции национальной безопасности;
- в Концепции внешней политики;
- в различных законодательных документах мирного и военного времени («Закон о национальной безопасности», «Закон об обороне и Вооруженных Силах», «Закон о воинской обязанности и военной службе» и другие);
- в боевых и общевоинских документах.

Важнейшие из доктринальных вопросов аккумулируются в основах Военной (оборонной) доктрины, в том числе:

- угрозы безопасности и вытекающие из них оборонные задачи;
- политические и правовые основы Военной (оборонной) доктрины;

доктринаның ережелері Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқына Жолдауларында нақтыланатыны атап өтілді. Мәселен, 2021 жылғы 1 қыркүйекте Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев ел халқына Жолдауында Ауғанстандағы жағдай туралы мәлімдеді, жаһандық шиеленістің жалпы өсуі біздің алдымызға қорғаныс-өнеркәсіп кешені мен әскери доктринаны қайта жүктеу міндетін қойып отыр. Қорғаныс қабілетін нығайту, қауіп-қатерлерге ден қоюдың жеделдігін арттыру да мемлекеттік маңызы бар басымдықтарға айналуға тиіс. Біз сыртқы күйзелістерге және оқиғалардың дамуының ең нашар нұсқасына дайындалуымыз керек.

Қазақстан Республикасы Президентінің жыл сайынғы Жолдауының негізгі ережелерін түзетуді жүзеге асыру мақсатында Мемлекет басшысының 2019 жылғы 2 қыркүйектегі 25.09.2021 жылғы Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде Қазақстан Президенті Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарды салу мен дамытудың жаңа Тұжырымдамасын бекіткенін атап өтуге болады.

Тұжырымдаманы Қазақстан Республикасының Қорғаныс министрлігі әзірледі және оны ҚР Қауіпсіздік Кеңесінің аппараты жан-жақты қарады, содан кейін ол ҚР Қауіпсіздік Кеңесінің отырысында мақұлданды.

Тұжырымдама 2030 жылға дейінгі әскери қауіпсіздік органдарын салудың және дамытудың негізгі қағидаттары мен тәсілдерін қамтиды. Тұжырымдаманың негізгі іс-шаралары мемлекеттің қорғаныс қабілетін арттыруға, Қарулы Күштердің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың жауынгерлік әзірлігін қамтамасыз етуге, оның ішінде дағдарыс жағдайларында іс-қимыл жасау кезінде мүмкіндіктерді кеңейтуге бағытталған.

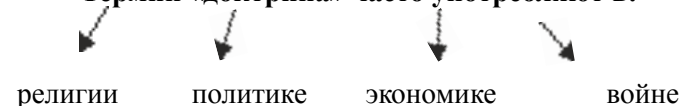
Тұтастай алғанда, осы тұжырымдаманы іске асыру мемлекеттің қорғаныс қабілетін және әскери қауіпсіздіктің қазіргі заманғы қатерлеріне барабар ден қоюға және бейбіт уақыттағы міндеттерді тиімді орындауға дайындығын арттыруға арналған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы.
2. «Қазақстан Республикасының қорғанысы және Қарулы Күштері туралы» 1997 жылғы 16 маусымдағы № 127 Қазақстан Республикасының Заңы.
3. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188 «Азаматтық қорғау туралы» Заңы.
4. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жұмылдыру дайындығы және жұмылдыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2020 жылғы 25 мамырдағы № 332 Қазақстан Республикасының Заңы.
5. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне соғыс жағдайы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 10 маусымдағы № 344 Заңы.
6. «Қазақстан Республикасының Әскери доктринасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2017 жылғы 29 қыркүйектегі № 554 Жарлығы.
7. «Қазақстан Республикасының 2021-2025 жылдарға арналған Ұлттық қауіпсіздік стратегиясын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы.
8. Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы.
9. 2020 жылғы 25 қыркүйектегі азаматтық қорғаныс желісі бойынша 2030 жылға дейінгі ұзақ мерзімді перспективаға арналған Қазақстан Республикасының азаматтық қорғау тұжырымдамасы.
10. Қарулы Күштерді, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарды салу мен дамытудың 2021 жылғы 25 қыркүйектегі тұжырымдамасы.
11. Дубовцев Г.Ф. Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігі: тәжірибе, өзекті мәселелер, қамтамасыз етудің негізгі бағыттары: Монография. – Астана: ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ.

Например, вегетарианцы считают, что все имеют право на жизнь и отказываются употреблять в пищу продукты животного происхождения. Но в случае голода и не возможности получить растительную пищу, могут съесть мясо, чтобы поддержать свою жизнь. То есть доктрина - это то, чему не следуют буквально, в отличие от догмы.

Термин «доктрина» часто употребляют в:

1. **В религии восточных странах слово «доктрина»** - это термин для религиозных и философских учений. Например, это понятие используется в даосизме, буддизме и конфуцианстве. В европейских странах присутствует христианская этика, которую тоже можно принять за доктрину.

В европейских странах христианская доктрина - это моральное поведение человека, которое придерживается определенных правил. В эти правила входит понятие о христианском образе жизни, общение верующих людей с Богом и с окружающим миром. Главным источником такой доктрины является Иисус Христос, его жизнь, проповеди, молитвы и жертва, которую он принес за человечество. То есть Бог, который сошел с небес, пострадал за людей, был казнен и воскрес, является эталоном жизни христианина. В тоже время далеко не все верующие соблюдают эти правила и живут по-своему не соблюдая посты и редко посещая церковь. Доктрина допускает некоторые вольности в отличие от христианской догмы: Бог един, душа бессмертна и прочие истины, в которые верят все представители этой религии без исключения.

2. **В политике значение слова «доктрина»** - это система политических знаний и стратегий, в основании которой лежат научные теории и учения. Это понятие в политике - не что иное, как способ политического планирования и воздействия на население. Политическая доктрина должна объединить и сплотить разных людей в одну группу с определенной идеологией. Доктрины используются как во

Военная доктрина базируется на положениях военной теории, комплексной оценке и стратегическом прогнозе развития военно-политической обстановки в мире и регионе в среднесрочной перспективе.

Правовую основу Военной доктрины составляют Конституция Республики Казахстан, законы, указы Президента Республики Казахстан и иные нормативные правовые акты Республики Казахстан, а также международные договоры ратифицированные Республикой Казахстан.

Военная доктрина носит оборонительный характер, в ее положениях сочетаются последовательная приверженность к миру с решимостью защищать национальные интересы и гарантировать военную безопасность страны.

В Военной доктрине конкретизируются условия и основные направления развития Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований с учетом обеспечения противодействия современным угрозам военной безопасности, в том числе асимметричным, борьбе с международным терроризмом, включая кибертерроризм, этнонациональный и религиозный экстремизм, незаконное распространение оружия.

2. Основные значения понятий «Доктрина» и «Военная Доктрина».

Довольно часто в повседневной речи люди употребляют слова, о значении которых только догадываются. Одним из таких является термин «доктрина».

Доктрина — это научная, философская, политическая, религиозная или юридическая теория, система воззрений, руководящий теоретический или политический принцип.

Это слово латинского происхождения и переводится на русский язык как «обучение» или «наука».

Понятие «доктрина» используется в самых разных сферах жизни человека. Если сказать простыми словами доктрина – это наука, теория, обучение или учение. Часто вместе с этим термином употребляется слово «догма», которое в переводе обозначает то же самое. Разница между этими терминами заключается в том, что *догма* – это аксиома, ее следует выполнять беспрекословно, не задумываясь над смыслом. Доктрина – это значение слова предполагает более мягкое понятие, которое используется, если понравилась какая либо идея.

МИНИСТЕРСТВО ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМ СИТУАЦИЯМ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ

УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ "ВОЕННЫЕ ДОКТРИНЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН. ВОПРОСЫ ОБОРОНЫ И БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН"

г. Алматы - 2021 год

37

«ВОЕННЫЕ ДОКТРИНЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН. ВОПРОСЫ ОБОРОНЫ И БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

1. Введение

Исследование основных закономерностей взаимодействия различных государств на международной арене показывает, что в интересах достижения своих политических, экономических и иных целей они используют все имеющиеся в их распоряжении средства, не исключая и военную силу. Вследствие этого проблема защиты национальных интересов военными средствами, военной безопасности страны является одной из приоритетных, в деятельности руководства любого государства. Поэтому появляется необходимость более детально исследовать наработанный опыт за годы независимости нашей страны, охарактеризовать основные этапы, направления и пути укрепления военной безопасности нашей страны.

Как свидетельствует анализ, военно-политическая обстановка на глобальном и региональном уровне в современных условиях становится менее стабильной и предсказуемой, чем это было в конце XX века.

Цели и задачи, основные направления, меры по обеспечению военной безопасности кратко отражены в военных доктринах Республики Казахстан. Все пять военных доктрин принятых в нашей стране, определяют механизм обеспечения военной безопасности на определенном временном этапе и алгоритм осуществления военного строительства, подготовки военной организации государства, Вооруженных сил, других войск и воинских формирований к противодействию наиболее актуальным для Казахстана военным угрозам.

Военная доктрина Республики Казахстан представляет собой систему взглядов на обеспечение военной безопасности государства, предотвращение войн и вооруженных конфликтов, развитие военной организации, применение Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований.

Военная доктрина определяет цели, основополагающие принципы и формы проведения государственной политики в области обеспечения военной безопасности Республики Казахстан.

Учебное пособие кратко раскрывает сущность и содержание военной безопасности Республики Казахстан, анализируются основные направления государственной политики по ее обеспечению с момента обретения нашей страной независимости до настоящего времени.

А также уделено внимание анализу реализации требований военных доктрин Казахстана, поскольку каждая из пяти доктрин принималась на определенном этапе развития нашей страны для решения актуальных проблем в сфере обороны и обеспечения военной безопасности.

Пособие рекомендовано слушателям в целях расширения кругозора в деле обеспечения обороны и военной безопасности, а также интересующимся проблемами военной безопасности на современном этапе.

Учебное пособие разработано под общим руководством Директора Центра Мельникова Е.Н. Рассмотрено и одобрено Научно-методическим советом Центра и рекомендовано к применению в качестве методического материала (Решение № 21 от 11.11. 2021 года).

В составлении учебного пособия приняли участие:

Мельников Е. Н. – общее руководство;

Буранбаев М. Р.- разработчик;

Нусипжанова А. У. – технический оформитель;

Айнабекова М. Б. – перевод на государственный язык.

Все права на данное учебное пособие принадлежат Республиканскому учебно-методическому центру гражданской защиты МЧС РК.

Перепечатка материалов возможна только с письменного разрешения владельца.